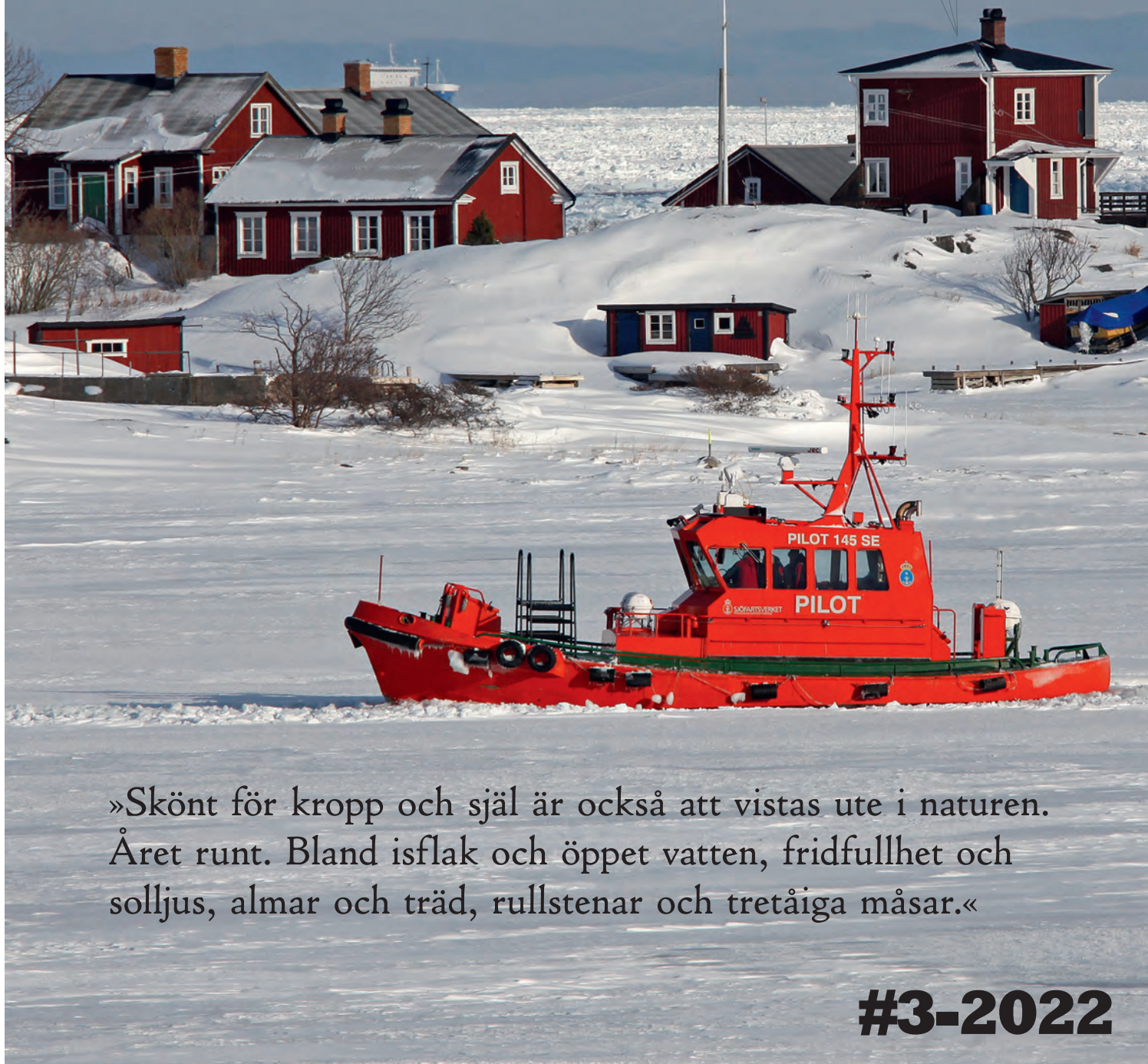

LÄS OM: fartygen i is/nordens klinkbåtar/basta dig frisk/bocken som bus/fabriken som sprängdes/nidingens fyr/årets julmarknader/NYHET - korsord

magasin **SKÄRGÅRD.**

sinne/smak/sevärdheter

Varsågod!
Magasinet är gratis.

»Skönt för kropp och själ är också att vistas ute i naturen. Året runt. Bland isflak och öppet vatten, fridfullhet och solljus, almar och träd, rullstenar och tretåiga måsar.«

#3-2022

Hejsan!

Du vet väl om att man kan prenumerera på Magasin Skärgård? Och få det hemskickat.

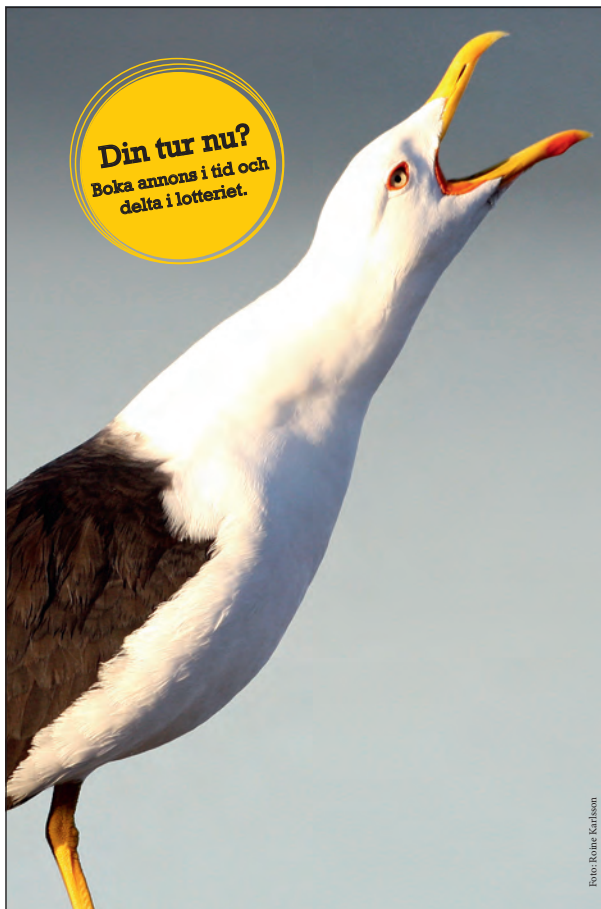
Magasinet är fortfarande gratis, du betalar bara portot (fyra frimärken) plus fakturaavgift 25 kr. Eller vill du ge bort en prenumeration med presentkort? Julklapp?

Boka på info@magasinskargard.se.

Vi behöver namn och adress till den/de som ska få magasinet och dig som betalar. Ange också om det gäller ett år (tre nummer) på prov eller tills vidare.

magasinSKÄRGÅRD.
sinne/smak/sovårdheter

Din tur nu?
Boka annons i tid och delta i lotteriet.

Vinn en halvsida!

Boka din annons tidigt och ha chans att vinna en halvsida. Maila din förfrågan till josefin@magasinskargard.se eller hör av dig till Josefin Ekberg på 0709-701 901, så får du ett bra erbjudande. Mer info på www.magasinskargard.se. Välkommen!

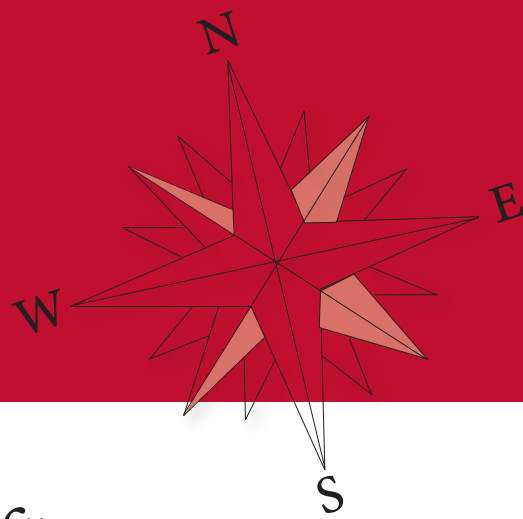
Vi säger GRATTIS till Gräddö Bygg & Snickeri AB som vann i vinternumret.

Nästa dragning sker 1 mars 2023!

magasinSKÄRGÅRD.
sinne/smak/sovårdheter

Krönika

Leva och fira som förr

Efter turbulens och orolig tid vill vi att allt ska återgå till det gamla vanliga. Att ses, umgås, kramas, slappna av och ta tillbaka våra vanor från förr. Vi vill gå på julmarknader, äta traditionellt julbord, boka in nöjen och känna oss fria att möta andra människor utan rädsla. Och äntligen öppnas allt som varit stängt sedan 2020 upp. Vi kan nästan leva som vanligt igen efter våra sprutor. Riktigt lyckligt lottade får gå på den högtidliga Nobelfesten.

Våra traditioner, seder och bruk känns idag extra viktiga. Vissa har levt med oss sedan urminnes tider. Som halmbocken i Sorundatrakten till exempel. Den som är av virad halm är eftertraktad och fin, men "stora bocken Bruse", skämt åsido, den stora bocken som i smyg ställs på grannens tomt vill den drabbade snabbt bli av med. Den är inte så smickrande att få. Dock är seden viktig och lever kvar här.

Urgammalt är det också att bygga båtar med överlappande klinkbrädor. Unikt för Norden och redan vikingarna byggde klinkbåtar. Ett så värdefullt

kulturarv att det nu finns med på Unescos världslista. På den finns också finnarnas sed att bada bastu. Vilket vi även gillar att göra här i vårt land. Bastubadande är också väldigt hälsobringande. Så nyttigt att professor Hans Hägglund tycker att det borde skrivas ut på recept.

Skönt för kropp och själ är också att vistas ute i naturen. Året runt. Bland isflak och öppet vatten, fridfullhet och solljus, almar och träd, rullstenar och tretåiga måsar. Med historiskt guidad vandring eller inte. Vi mår också gott av vågskvalp, fågelkvitter och musik. I Micke Finells garage svänger det av gammal hederlig rock'n roll. Det här och mer därtill kan du läsa om i Magasin Skärgårds vinternummer. Och eftersom det vankas jultider vill vi överraska med en julkapp till er läsare. Ett traditionellt korsord att lösa.

/God jul & lycka till!

»...äntligen öppnas allt som varit stängt sedan 2020 upp. Vi kan nästan leva som vanligt igen efter våra sprutor. Riktigt lyckligt lottade får gå på den högtidliga Nobelfesten.«

GRÄDDÖ BYGG & SNICKERIB

I sina bästa år med rejäl erfarenhet och gott humör!

Mattias Ankar Anders Pettersson
070-723 41 20 070-723 41 21

www.graddobygg.se

Fiskardamens glöggrecept

Vi vill inte uppmuntra till hembränning men här kommer i alla fall ett recept på glögg från en gammal fiskaresläkt i Södertäljes skärgård. Det tillagas från grunden och ger fem liter SUPERGOD glögg.

INGREDIENSER:

- 5 liter svagdricka
- 2,5 kg socker
- 250 g russin
- 5 medelstora skivade potatisar
- 1 pkt jäst
- 1 kanelstång
- 1 bit (ca 5 cm) ingefära
- 1 pkt hela kardemummakärnor
- 1 pkt kryddnejlikor

Blanda allt i en 10-liters plasthink, lägg plastfolio över och stick små hål i folion. Låt hinken stå i rumstemperatur. Efter tre veckor bör brygden vara utjäst (kolla så det har slutat bubbla), men glögen blir bara bättre av att stå ett par-tre veckor till. Sila och håll upp på flaskor. Alkoholstyrkan ligger runt 15 volymprocent. Observera - endast för husbehov. Och drick inte för mycket – »tänk på pocenten« och dess biverkningar. *Skåll!*

Redaktionen

ansvarig utgivare / redaktör
Josefin Ekberg, Gräddö

fotograf
Roine Karlsson, Gräddö

formgivare
Caroline Liljeberg, Skebobruk

säljare
Gabriella Fischer, Norrtälje

frilansreporter
Misse Ljungström,
Saltsjöbaden/Svartsö

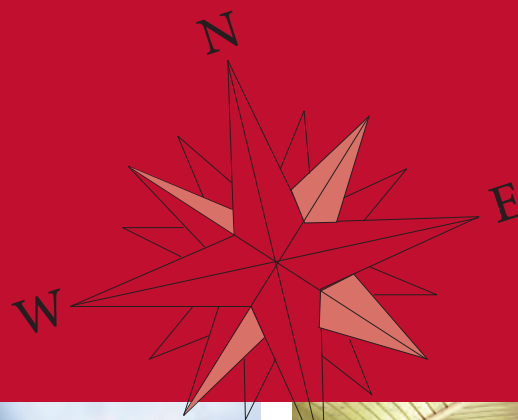
illustratör
Lars Holm, Björkö-Arholma

ANSVARIG UTGIVARE O. REDAKTÖR Josefin Ekberg
JE Mediaproduktion
Gräddö varvsväg 12, 760 15 Gräddö
0709-701 901
josefin@magasinskargard.se
www.magasinskargard.se
ANNONSSÄLJARE Josefin Ekberg 0709-701 901
Gabriella Fischer 070-296 14 99
OMSLAGSFOTO Roine Karlsson
FRILANSREPORTRAR Christer Bergström / Misse Ljungström
Karl-Gustaf Mattsson / Roine Karlsson
KRÖNIKÖR Marina Lind
FORMGIVARE Caroline Liljeberg
ILLUSTRATÖRER Lars Holm / Erik Kulan Wennberg
/ Misse Ljungström
TRYCKERI Printall, Estland
DISTRIBUTION 25 000 ex/nummer (vår, sommar, vinter)
MagasinSkärgård är en fristående produkt.
För ej beställt material ansvaras ej.

Gilla oss på Facebook!

Innehåll

6

24

28

32

Isvinterns båtar

s 6

Det är inte alla båtar som förvaras på land under en presenning under vintern. För bogserbåtar, lotsar, kryssningsfartyg, isgående taxibåtar och vägverkets färjor är isen oftast inget hinder. I det öppna vattnet som bildas hittar fotograf Roine Karlsson sina favoritmotiv.

Med brädor omlott

s 16

Här i Norden är många träbåtar byggda med klinkteknik. Klinkbåten är så pass unik i världen att den numer finns upptagen på Unescos lista för immateriella kulturarv. Vi var och såg hur Skeppsholmsgården byggde en klinkbyggd träbåt på Skansen.

Rock'n roll i garaget

s 24

I Karlsholmsbruk i norra Uppland huserar musikern Micke Finell som slog igenom med rockbandet The Refreshments. I sitt garage har han en egen studio där artister kan spela in sina skivor. Snart bär det av på spelningar med Creedence Clearwater Trio. Bland annat.

Buset med bocken

s 28

Innan tomten kom och delade ut julklappar hade vi bocken. En skrämmande figur. Idag är bocken främst en prydnad under granen. Men på landsbygden utanför Nynäshamn, lever seden att bygga en stor halmbock och ställa den i smyg på grannens tomt kvar. Än idag.

Hälsokur med bastu

s 32

Att bada het bastu är inte bara skönt utan också en boost för hälsan. Professor Hans Hägglund har skrivit Bastuboken och berättar om alla hälsofördelar med bastu. Det hjälper mot allt från depression, värk, reumatism, demens till sömnproblem. Med mera.

Krutfabriken som exploderade

s 46

10 december varje år firas Nobeldagen med stolta pristagare och kunglig glans. Bakom festligheterna döljs en mindre känd och tragisk historia. Om en liten krutfabrik på Rådmanö som sprängdes i luften. Inte bara en gång utan tre. Med död och lidande som följd.

WWW.CSWEDEN.SE

Vi kör i vått och torrt!

- Lastbåt med kran för frakt av gods
- Leverans av grus och jord i storsäck
- Utläggning av bojar och flytbryggor
- Bärning och bogsering
- Hämtning av bygg- och grovsopor
- Mark- och schaktarbete

SKÄRGÅRDS

TJÄNSTER

YXLAN AB

070-5379019 www.skargardstjanst.eu

Lotskutter vid Svartklubben utanför Singö i norra Roslagen.

A photograph of a coastal town in winter. The foreground is a vast, flat expanse of snow and ice. In the middle ground, there are several buildings, including a prominent red wooden house with white trim and a white lighthouse with a black top section. The background shows a frozen sea under a clear blue sky.

Båtarna som trotsar isen

Båttrafiken om vintern är betydligt lugnare än andra årstider. Helt dött är det dock inte. Vissa båtar, färjor och lotsar kör året runt. Deras skrov bryter is och öppet vatten bildas. I vilket sjöfåglarna trivs. Fotograf Roine Karlsson hittar här många motiv.

TEXT O. FOTO: Roine Karlsson

M/s Gudungen är Roslagens Sjötrafiks isgående vinterbåt.

Det här får bli en hyllning till alla isgående båtar som håller skärgården öppen på vintern. Det är bara de riktigt starka och tuffa fartygen med kraftigt skrov som klarar att ta sig fram när isen lagt sig. Båtar som håller igång året om. I mitt arkiv har jag under mina år som fotograf de senaste 20 åren samlat på mig en hel del bilder som jag nu tänkte dela med mig av. Vad hittar jag då för isgående båtar?

Det är förstas flera av Waxholmsbolagets båtar som går skytteltrafik mellan öarna så att skärgårdsbefolkningen kommer till jobb och skola i tid. Och även Trafikverkets gula färjor som tar bilburna öbor mellan de större öarna och fastlandet. Så har vi de riktigt stora kryssningsfärjorna som går mellan våra grannländer. Jag får inte glömma lotsarnas röda kuttrar och isbrytarna. Det här är båtar som hör vintern till, när vi själva bäddat in vår båt under flera lager presenningar hemma på tomten. Eller låtit något varv ta hand om den under vintern.

Perioden då jag får en chans att fotografera isgående båtar brukar inträffa i slutet av vintern när ljuset återkommit

Silja Galaxys skrov för tankarna till varmare breddgrader.

och man börjar ana vårens ankomst. Det brukar inte vara någon lång period förrän allt smält bort igen. Det här är ändå den bästa tiden på året för en fotograf som är beroende av ljuset. Dagsljuset dröjer sig kvar och inte som runt jul då det blir mörkt tidigt.

Jag har alltid haft en dragningskraft till skärgårdens bryggor och uddar på vintern. Därifrån har jag koll på fågellivet

och båtarna som trafikerar bryggan eller passerar förbi i farled längre ut på väg till ett annat land. Fartygen är så punktliga att man kan ställa klockan efter dem.

Bilder med historia

Helt plötsligt kan det dyka upp afrikanska giraffer och zebror bakom en udde. Vad gör de här? Det är Silja Lines kryssningsfartyg Galaxy med exotiskt skrov. Runt

Ångbåten Kung Ring gick förut till Östernäs brygga om vintrarna. Och närliggande är söder om Rådmansö.

Den vackra men skandalom-
susade kryssningsbåten Birger Jarl
saknas numer i vår skärgård.

»Flera av båtarna som jag har fotograferat har numera bytt rutt eller blivit liggande vid en kaj. De dyker inte längre upp vid min brygga.«

bryggor och hamnar hinner sällan isen lägga sig tack vare båtarnas ständiga närvaro. Här kan jag hitta stora flockar av viggas och gräsänder. Och jag kan få uppleva hur havsörnarna jagar upp flera hundra fåglar på jakt efter någonting att äta. Flera av båtarna som jag har fotograferat har numera bytt rutt eller blivit liggande vid en kaj. De dyker inte längre upp vid min brygga.

Som kryssningsbåten Birger Jarl, som jag kunde ställa klockan efter i februari 2012 när båten passerade Kapellskär klockan 11.00 på väg in till Skeppsbron i Stockholm där hon låg i 62 år. Hon hamnade sen som hotellfartyg bredvid Fotografiska. Det vackra gamla fartyget har på senare år skapar flera skandalrubriker som till exempel ”M/S Birger Jarl flyr myndigheterna-lägger till i Timrå”. Och Kung Ring som hördes lång väg när den kom till Östernäs brygga 2010 vet jag inte var den hör hemma numera. Båten

som byggdes redan 1902 kanske har pensionerat sig? Bilderna på de här isgående båtarna bär ju också på en historia över båtar som kommit och gått.

Alla uppskattar förstås inte rämnorna som de lämnar efter sig. Det finns öbor och skridskoåkare som blir avskurna från fastlandet och beroende av svävare eller helikopter för att ta sig iland. Jag blev i februari 2019 vittne till hur mina grannar som var på väg hem över isen till sin ö mitt emot helt plötsligt möttes av en isbrytande båt. Hade paret kommit bara några minuter senare hade de inte kommit hem med sina matvaror. Båten som höll på att hindra mina grannar från att komma hem var på väg ut med ett arbetslag för att röja upp efter stormen Alfrida. Och ingen anmälan om isbrytning hade gått ut.

Om det blir några nya bilder på isgående båtar denna vinter återstår att se. Men ljuset kommer garanterat tillbaka redan efter jul. 🐾

Presentation:

Roine Karlsson har arbetat ett långt yrkesliv som pressfotograf åt Norrtelje Tidning och sedan 17 år tillbaka är han stadig frilansfotograf och skribent åt Magasin Skärgård. Han bor i Gräddö och på Lidö och har Norrtäljes vackra skärgård inpå knuten. Roine är även känd för att vara ornitolog, göra sjöfågelinventeringar och är en duktig fågelfotograf. Han anlitas ibland för guidade utflykter, samt har bildvisningar på olika evenemang och årsmöten. Roine har även medverkat i ett antal böcker med lokal anknytning.

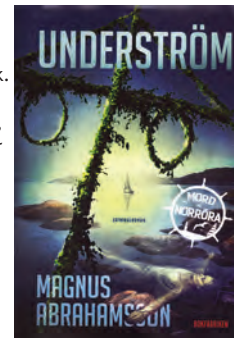
FOTO: AERITS PRESSBILD

Boktips
Deckare om
Norröra

Flera mord på Saltkråkan

Boken Underström är första delen i en ny och spännande deckarserie i skärgårdsmiljö. Författaren Magnus Abrahamsson tar läsaren med sig till en ovanligt varm och solig midsommarafton på ön Norröra i Roslagens skärgård. Allt är inte frid och fröjd som i Astrid Lindgrens berättelse om Saltkråkan. Öns traditionella firande avbryts när en kvinna hittas mördad på ödslig strand på andra sidan ön. Polisinspektör Elsa Kahn som försöker vila upp sig på ön efter en utmattingsdepression dras alltmer in i det komplicerade fallet. Hennes sommargrannar både misstänker och misstänks. När ytterligare ett mord inträffar växer paniken och Norröra riskerar att tömmas på folk. Elsa får då hjälp av överåklagaren Matti Lark. En kommande inspelning av »Vi på Saltkråkan« finns med i handlingen, då det är personer som vill ha ön får sig själva och inte fler turister.

TITEL: Underström
FÖRLAG: Bokfabriken
FÖRFATTARE: Magnus Abrahamsson
ANTAL SIDOR: 398
CIRKAPRIS: 177 kr
ISBN: 978-91-80310-62-2

Drönare levererar mat från Gräddö

Sedan i november kan ICA Nära Gräddö Skärgårdshandels kunder på Rådmansö beställa hem livsmedel, paket, medicin och varor från butiken hem till sig med hjälp av drönare. Maxvikt fyra kilo. Bokning sker via appen ICA Pronto. Projektet tjänar till att minska klimatpåverkan samt öka servicen på glesbygden. Startup-bolaget Aerit står bakom testet, som också får stöd av Vinnova (verket för innovationssystem), Norrtälje kommun, RISE och ICAX.

FOTO: ROINE KARLSSON

Roslagens Sparbank

Trygga din ekonomi

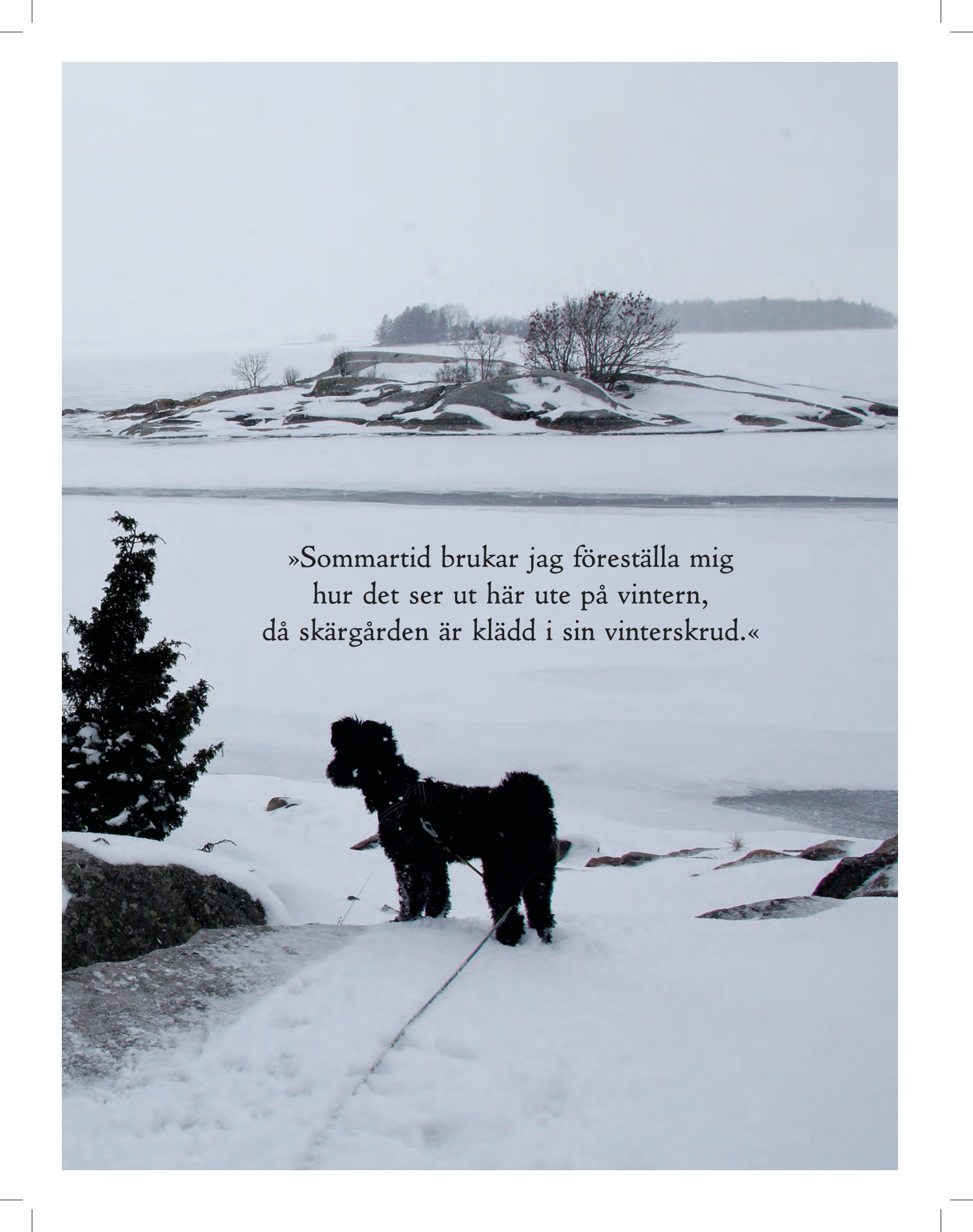
Vi finns alltid nära och ger dig gärna råd om vad du bör tänka på för att få en bra, trygg och sund ekonomi – var du än är i livet.

Har du frågor kring ränteändringar, lån eller hur man kan tänka kring sparande i tuffa tider så finns vi här för att guida dig.

Varmt välkommen att boka en tid som passar dig så möts vi antingen digitalt, via telefon eller på något av våra kontor.

0176 - 770 00, roslagenssparbank.se

Anna och Mattias

A black dog, possibly a poodle, stands on a snow-covered rocky shore, looking out over a wide, frozen body of water. The background shows a distant, snow-covered island with some trees. The sky is overcast and grey. The overall scene is a quiet, wintry landscape.

»Sommartid brukar jag föreställa mig
hur det ser ut här ute på vintern,
då skärgården är klädd i sin vinterskrud.«

Spår i snön

Året runt kör min sambo Waxholmsbåt i Stockholms skärgård. Jag avundas honom det. Han passerar samma vackra vikar, klippor, öar och fjärdar som många av oss andra bara gör under sommaren. Det är vinter. Isen ligger tjock i stora delar av Stockholms skärgård. Min sambo är lyrisk. Han får köra i is, och det är tydligen roligt. Han bjuder med mig ombord. Det ska han ångra. Jag är den värsta tänkbara »backseat drivern« man kan tänka sig.

TEXT: Marina Lind FOTO: Roine Karlsson

Det är fredag, och ombord på skärgårdsbåten ryms det både gods och passagerare som ska ut i skärgården. För mig finns inget vackrare än skärgården. Jag är glad att vara ombord. Det är en gnistrande, solig, vacker och kall vinterdag. Jag sitter förväntansfull och lugn bredvid min sambo i styrhytten. Vid första bryggan kan jag nästan höra ljudet från den gnisslande semaforen, den ser ut att kärva lite i kylan när en passagerare faller ner den.

Jag ser många hus som står öde, alldeles vita av snön och kylan bland de kala träden en bit upp på öarna. En tvättlina som hänger kvar utan tvätt, bara ett tunt täcke med snö högst upp. Jag ser spår i snön av någon som varit nere på ångbåtsbryggan och hämtat tidningen.

Vi närmar oss land. Min sambo ropar ut bryggans namn i högtalaren till passagerarna ombord.

»Nästa Bjurön.«

Han kör mot land. Jag ser ingen brygga. Hav och land flyter ihop, allt är vitt. Snön ligger tjock på både isen och på land, jag ser inga konturer alls. Jag blir stressad för jag förstår att bryggan är nära. Men jag ser den inte.

»Ser du bryggan!«, ropar jag högt och gällt till min sambo.

Jag trampar runt i styrhytten och stirrar nervöst efter nästa brygga. Mitt kaffe kallnar, jag är för upptagen med att hålla koll på var land börjar och slutar.

Framme vid ångbåtsbryggan ligger snön tjock. Så tjock att landgången skottar fram en smal gång med höga vallar som passagerarna kan gå i. Sen är det djupt av snö. En man med två Bassethundar går av. Hundarna vagnar av båten med sina långa kroppar och korta ben. När de kommer fram till den oplogade delen tar bägge hundarna ett skutt fram. De sjunker tungt ner i snön så benen och kroppen försvinner. Det enda som syns är deras huvuden och deras långa öron som böljar ut på snön. Jag dör, för det kan vara det sötaste jag sett! De ligger helt stilla med sina ljuvliga små ansikten inramade av all snö. Hussen lyfter försiktigt upp dem och trampar upp en stig framför sig och hundarna.

Sommartid brukar jag föreställa mig hur det ser ut här ute på vintern, då skärgården är klädd i sin vinterskrud. Jag ser framför mig de snötäckta kliporna och de krispiga snötäckta martallarna, isen som har lagt sig i viken. Den istäckta fjärden som havsörnen cirkulerade ovanför, och isflaken som virvlade runt framför fören på skärgårdsbåten. Nu får jag uppleva allt det på riktigt.

Jag hämtar nytt varmt kaffe. Om jag kisar så ser jag över till en av skärgårdens största bryggor.

»Där ligger vi med båten över natten på helgerna«, berättar min sambo.

När vi vänder hemåt är det så mörkt ute att hav land och hav återigen flyter

ihop. Jag ser inga som helst konturer.

»Fråga inte mig var vi är nu«, säger jag till min sambo.

Som om han skulle få för sig att fråga mig det? Rätt som det är så tänder min sambo fartygets strålkastare och framför oss är det ett smalt sund. Jag skriker till så där som man gör när man ser skräckfilm och någon otäck mördare hoppar fram plötsligt!

»Åh herregud vad nära land du kör!« skriker jag rakt ut.

Att han inte ber mig gå ner eller av vid närmaste brygga är en gåta. Jag gissar att tålmod är en av sjömannens främsta egenskaper?

Skärgårdsbåten lyser upp husen och bryggorna, och i strålkasterns sken ser jag hur snön yr. Jag undrar vad Bassethundarna gör nu? Har hussen plogat fram stigar åt dem ute på ön? Plirar de också upp mot den stjärnklara vinterhimlen?

Jag ler. Och plötsligt blir alla konturer så tydliga. 🐾

KRÖNIKÖR MARINA LIND: Boende i Vaxholm där hon är född och uppväxt. Älskar att vara i Stockholms skärgård, men även i Gryts skärgård där hennes far kommer från. Har en passion för att skriva och berätta om iakttagelser ur vardagen. Sin egen vardag delar hon med sin sambo, sina två döttrar och hunden Milou.

FOTO: ROJNE KARLSSON

Bilden är från Gimos stora knutmassofestival men i Östhammar firas dagen också.

Barnens knutmasso i Östhammar

Den 13 januari klockan 18-20 blir det sedvanligt knutmassofirande för barnfamiljer på Östhammars torg. Traditionen att bära olika fantasifulla masker och förklädnader på tjugondagknut har anor sedan 400 år tillbaka. En stor årlig knutmassofestivalen för mer vuxen publik har satt grannorten Gimo på kartan. Där finns också ett fint knutmassomuseum fyllt med dräkter som varit med och festat genom åren.

Tävling för pepparkakshus

I inredningsbutiken Albins & Vera på torget i Trosa kommer det finnas olika pepparkakshus att rösta på. Från 26 november till 9 december pågår tävlingen. De tre som fått flest röster vinner varsitt presentkort. Inlämning av pepparkakshus sker 24 och 25 november. De ska inte vara större än max 15x15x15 cm.

www.roslagensexpress.se
PACKAT OCH KLART?

**DU HAR VÄL INTE GLÖMT
MUNSKYDD FRÅN
ROSLAGENS EXPRESS?**

Ett anrikt bageri

Välkommen och fika i den gamla fina konditormiljön med anor från 1800-talet.

Västra Långg. 27, Trosa
Mån-fre 07.30-18
lör-sön 9.30-16
0156-123 94

Club Car

Det naturliga valet

Club Cars populära elbilar är praktiska, bekväma och pålitliga. Vi är säkra på att vi kan erbjuda en bil som passar dig!

Epton Trading AB 08-10 82 83 | info@epton.se | www.epton.se

MATTSSON & THOLÉN

BYGGER AB

- Totalentreprenör på fastland & öprojekt
- All slags om-, ny- & tillbyggnader
- Utför öjobb med egen båt & transporter

0176-282 590
info@mtbygger.se
www.mtbygger.se
Följ oss på Facebook & Instagram

rOslagbara
vintertips

FREDAG TILL SÖNDAG

Vandringspaket Bergby Gård

Unna dig ett stopp på din vandring på familjära Bergby Gård. Övernattning samt sol och sand mella tårna och 28 grader i solljusterapianläggningen. Lunch eller middag bokas separat.

PRIS: Från 850 kr/person

SÖNDAG TILL TORSDAG

Vardagslyx på Marholmen

För dig över 65 år - Middag, övernattning, frukostbuffé, inträde till Mareld spa 3 tim vid 2 tillfällen, ljusterapi 50 min, lån av badrock & tofflor, skogsbad, gym, walking gym och elljusspår.

PRIS: 990 kr/person

Romantik på Gimo Herrgård

Bubbel och choklad vid ankomst, tebuffé och välkomstdrink i salongerna eller på terrassen och till aftonen kvällens fyrrättermiddag. Morgonen därpå - frukostbuffé i restaurangen.

PRIS: 2650 kr/person

visitroslagen
roslagen.se / 0767-650 660

Att bygga båtar med klinkteknik är unikt för Norden. Vilket lett till en plats på Unescos lista över världens immateriella kulturarv.

Klinkbåtar ett rart kulturarv

De finns två slags träbåtar. Kravell- (med slät yta) och klinkbyggda (med överlappande brädor). Klinktekniken är typisk för Skandinavien. Numera med på Unescos lista över immateriella kulturarv.

TEXT: Josefin Ekberg FOTO: Roine Karlsson

Vi är så vana att se båtar med trappstegsformade istället för släta skrov, att vi knappast tänker på dem som speciella. Men klinkbåtar är faktiskt unika i världen och förekommer sedan urminnes tider endast här uppe i Skandinavien. Kunskapen om hantverket har genom åren traditionellt ärvts från far till son. Båtbyggare var ett yrke med stor stolthet och hur man gör avslöjades inte för vem som helst. Klinkbåtarna byggdes förr på fri hand utan ritningar och med enkla redskap. Först och främst en yxa. Oftast byggdes de utomhus.

Idag finns båtbyggarskolor och folkhögskolor som för kunskapen vidare. Vanligast är att bygga mindre allmogebåtar såsom ekor, snipor och jullar. Med åror och med eller utan segel. En av dessa skolor är Skeppsholmens folkhögskola i Stockholm. I höst har skolan varit representerad på Skansens hantverksmarknad helger under augusti och september. Där man har haft en blivande klinkbåt på gång och visat byggnationen live.

Vi är på besök en söndag i september och träffar båtbyggarelev Jonatan Fröberg och lärling Isak Wiig.

Vad är fördelen med att bygga i klink jämfört med kravell?

– Det blir lättare att få en tät båt med brädorna omlott, förklarar Jonatan.

Göte och Agne Andersson vid en klinkbyggd båt, 1977.

Till den här båten används enbart linolja som tätningmedel, förr hade man kohår, tjära, lingarn, växtfiber eller mossa att täta med. Den här ska bli en gaveleka, efter båtbyggare Börje Andersson i Roslags-Kullas ritning. Han är bland annat känd för att ligga bakom den klinkbyggda skutan Sofia Linnea, en vedjakt som ofta syns runtom i skärgården.

Hantverket lever vidare

Jonatan och Isak är klädda i tidstypiska

gamla kläder, de visar runt och svarar på frågor. Vi får vara med och se hur man basar virket som ska bli spant till bordläggningen. I en gammal tvättgryta eldas det för fullt och träpinnen som ska böjas får ligga i ångbad. Efter en viss tid går den att böja till passande form för skrovets innsida. Med hjälp av handkraft och tång.

– Det gäller att vara försiktig, har man otur kan träet spricka, förklarar Isak.

Det märks att de gillar sina sysslor.

Blidös egen sandkil Helmi är klinkbyggd.

»En fördel med klinkbyggt skrov jämfört med kravellbygge, är att båtarna väger mindre och seglar därför snabbare.«

De samarbetar bra och hantverket utförs under koncentration och precision. Vädret är fint och vi är utomhus på en vacker plats nära en liten damm. Båten står under ett tält av presenningar, ifall regnet skulle komma.

Hur började det, hur kom man på att bygga klinkbåtar?

– Det var innan vikingarna. Man tog ett träd och holkade ur stammen till en båt och när man sen ville ha en större båt spikade man bara på en planka, berättar Jonatan.

De hoppas väcka intresse för båtbygarhantverket. Förhoppningsvis vill fler ur den yngre generationen lämna datorn för att skapa med händerna istället. Och

till exempel bygga båtar så att kunskapen lever vidare.

Klinkbåtar kluckar behagligt

Allmoge båtar har byggts efter beställarens behov och vilket vatten den skulle segla i. En »vaxholmare« var långsmal och lätt-

rodd för att snabbt komma in till Stockholm och sälja strömming. Roslagsjakterna var grundgående med höga master för att fånga vinden över trädtopparna. Västkustens båtar har anpassats efter hög sjö och är därför kraftigare. På Gotland var alla kyrkbåtar och ekor förr byggda i klink, de kallas på grund av sitt utseende för »snäckor«.

En fördel med klinkbyggt skrov jämfört med kravellbygge, är att båtarna väger mindre och seglar därför snabbare. Så varför är inte alla träbåtar kravellbyggda, kan man undra. Nackdelen är att de inte blir lika stabila som kravellbåtar, vilket innebär begränsningar på mastens storlek och material.

Jonatan Fröberg och Isak Wiig visar hur man bygger en klinkbyggd träbåt för Skansens besökare.

»Allmogebåtar har byggts efter beställarens behov och vilket vatten den skulle segla i. En »vaxholmare« var långsmal och lättrodd för att snabbt komma in till Stockholm och sälja strömming.«

Det finns till och med plastbåtar med klinkformat skov. Säkert av estetiska skäl och för det rogivande kluckljudet som ju klinkbåtar har när de ligger i sjön. Träbåtar har länge fört en tynande tillvaro sedan plastens intåg, men numer märks ett nyvaknat intresse. En båt av trä kräver förvisso mer arbete och skötsel. Men så växer det fram en helt annan kärlek av att ta hand om och pyssla med sin »skatt«. Och visst är båtar av trä vackrast att se, eller hur. 🐦

BAKGRUND:

I december 2021 kom klinkbåten in på listan över traditioner, sedvänjor och bruk i världen. Sveriges första placering på Unescos immateriella kulturarvslista och ihop med våra grannländer i Norden samt Färöarna. På listan fanns Finlands bastubad med sedan tidigare. Äldsta fyndet av en klinkbåt i vårt land är Åskekärnskeppet från 930-talet. Nordens äldsta klinkbygge är från omkring 190 e kr och hittades i Danmark.

Med hjälp av ångbad går träet att böjas.

TIPS:

De här skolorna erbjuder utbildning i att bygga träbåt i vårt närområde - Stensunds folkhögskola i Trosa, Ingmarsö båtbyggarskola på Ingmarsö i Österåker, Stockholms båtsnickeri i Saltsjöbaden, Hantverksakademien och Skeppsholmsgårdens folkhögskola i Stockholm. Med reservation att vi kan ha missat någon. Ursäkta i så fall.

Låter du vem som helst installera din nya eldstad?
Det gör inte vi.

CERTIFIERAD
ELDSTADSINSTALLÖR

Eldbutiken Norrtälje Storstensvägen 6 (bredvid Byggmax) | tel 0176-142 00 | norrtalje@eldbutiken.se
Öppettider: Mån-Tors 10-18, Fre 10-17 samt Lör 11-14 Stängt lördagar juni-juli-augusti. www.eldbutiken.se

Norrtälje »Roslagens huvudstad«

Namnet Norrtälje skrevs 1298 in Telgium samt 1409 Norra Tælgha. Detta har i doktrinen ansetts stå för ett med tälja besläktat namn på inbyggare: »deras som bor vid inskärningen«, med vilket avses »vid den långa viken«. Mitt igenom staden flyter Norrtäljeån. I hamnen ligger ångbåten S/S Norrtälje sedan 28 juli 1968. Båten levererades år 1900 och har trafikerat ett flertal sträckor bland annat till Åland. Idag är ångbåten en restaurang.

Visste du att Pensionat Granparken, Hotell Roslagen och Lilla Torget har varit inspelningsplatser för filmen »Ha ett underbart liv«?

GULDSMEDERNA

Posthusgatan 6 | Norrtälje | 0176-156 56 | guldsmederna.se

Pia Alm
Certifierad Inredare

0708-11 86 56
pia@indoorstylingdesign.se

INDOOR STYLING
&
DESIGN

Din hyresvärd i Roslagen!
Över 2 000 lägenheter i Norrtälje, Rimbo, Hallstavik och Älmsta.
Ställ dig i vår kostnadsfria bostadskö idag för ett bekymmersfritt framtida boende.

Roslags bostäder

0176-20 75 00
www.roslagsbostader.se

HÄRINGE SLOTT
JULBORD
signature
Häringe Slott
 SLOTTSGLÖGG | JULBORD | GOTTEBORD
 VÄSTERHANINGE
 HARINGESLOTT.SE

SMÅDALARÖ CÅRD
 | HOTELL & SPA |
**Jul med
 skärgårdens smaker**
 SMADALAROGARD.SE
 08-501 551 00

Julbord i skärgården

SÖDERARM
 • MÖTEN I HAVSBANDET •
 ALLMÄNT JULBORD 3, 10, 17 DEC
 ÖVRIG TID BOKNING AV GRUPPER
 www.soderarm.com
 info@soderarm.com
 TEL 0176-432 12

KÖRUNDA
 HOTELL MÖTEN EVENT GOLF
 TEL: 08-520 390 30
 www.korunda.se
 ÖSMO-NYNÄSHAMN

percys
 CATERING
 Julbordscatering
 www.sirpercys.se
 TEL: 0176-525 12
 SIMPNÄS

**SANDHAMNS
 VÄRDSHUS**
 Establ. 1672
 www.sandhamns-varldshus.se
 TEL: 08-571 530 51
 SANDHAMN

BERGS GÅRD
 TROSA
 Traditionellt julbord
 på bondgården
 www.bergsgard.se
 TEL: 0156-42 00 20
 TROSA

NAMN: Micke Finell
ÅLDER: 55 år
BOR: Sandby, Karlholmsbruk i norra Uppland
YRKE: Musiker, saxofonist, basist, sångare med eget produktionsbolag
UTMÄRKELSER: 13 guldsdiskor och två platinaskivor
INTRESSEN: Gammal hederlig rockn' roll, sitt jobb, fiske bland annat...
TURNÉPLAN OCH SKIVOR:
www.rockaroundtheclock.com

Rockig kille med tusen järn i elden

Saxofonisten och basisten Micke Finell har producerat många musikers plattor, spelat med dem, arrangerat spelningar och lett deras turnéer. När man sneglar i hans agenda tappar man nästan andan. I dagsläget ligger 18 skivproduktioner i pipeline. **TEXT O. FOTO: Christer Bergström**

Micke Finell som gjort över 11 000 gig, en siffra som torde vara rekord i antalet konserter av en enskild artist, omger sig med ett stort antal välkända artistnamn. Han har jobbat med bland andra Totta Näslund, Charlie Norman, Linda Gail Lewis, Albert Lee, Geraint Watkins, Dave Edmunds, Nick Lowe, Nisse Hellberg, Mats Ronander, Louise Hoffsten, Pugh Rogefeldt, Owe Thörnqvist, Brolle, The Animals, The Boppers... Listan kan göras hur lång som helst.

Nu sitter vi i hans splittrnya studio hemma i Sandby, några kilometer utanför Karlholm i norra Uppland. Nedsjunken i en fätölj undrar jag:

Hur hinner du? Hur orkar du?

– Nämen va då? Det här är ju mitt jobb. Jag spelar gärna hur mycket som helst, där finns ingen gräns, inte heller för hur stor eller liten publiken är, spelar vi för tio personer ger vi allt i alla fall, säger han lugnt som den självklaraste saken i världen.

Men vad driver dig?

– Jag har så många idéer som jag vill förverkliga. Mycket av drivkraften i mitt arbete ligger i just detta, att kunna sjösätta och förverkliga alla idéer, säger han när Peder Sundahl från Jerkas Roadwork på trummor knackar på dörren och undrar när Micke kommer ner till garaget där det ska repeteras inför kvällens konsert.

I kväll är det äntligen dags för Oktoberfest på en privat fest utanför Uppsala.

En inramad hitlista han har toppas av The Refreshments, bandet ligger före både Bruce Springsteen, R.E.M., Westlife, Beatles, Carola och Per Gessle.

En storslagen afton väntar. Mat och dryck i mängder avsmakas till Sveriges bästa ompa-ompa band - Claus Sauerkraut & Das Bratwurst Capelle. Om bara några timmar står bandet på scenen. Nu har dess medlemmar samlats för att finslipa de sista detaljerna i Micks garage. Replokalen är trång. Musikerna står omgivna av saker och ting som ligger kringströdda överallt, längs väggarna finns lagerhyllor fyllda till bredden av prylar, alltifrån cdskivor, gitarrfodral, skarvsladdar och förstärkare. På bordet står engångsmuggar och mineralvattenflaskor, någon läsk, stativ bär upp högtalare.

Sångaren Willy Björkman, känd från TV4:s Bygglov, greppar mikrofonen och tar ton: Lars Berghagens »En kväll i juni« står på tur att notas in och runt bordet sitter Micke Finell med sin saxofon, Peter Klaxman från Shanes på keyboards

och Peder Sundahl med sitt slagverk. De plockar upp sina instrument och Willy börjar sjunga till kompet, sedan flödar allt bara på och det svänger: »Han tog av sig sin kavaj, sparka av sig båda skorna...«

Stämningen höjs i garaget, det är mysigt att stå och lyssna. Plötsligt bryter Willy det musikaliska flödet och undrar »hur ska vi spela där?«. Peter Klaxman tar fram sin mobil och googlar fram en av Lars Berghagens versioner på Spotify. De lyssnar om och om igen... Javisst, det är så det ska låta.

The Refreshments

Ompa-ompa tyrolermusik är Claus Sauerkraut & Das Bratwurst Capelle's humortappning av gamla goda klassiker, dansvänliga låtar. Nu laddar de för oktoberturnén där de ger nio konserter, bland annat på flera orter i Uppland. Javisst, Micke Finell omger sig av idel kända artister. Häromdagen var pianisten och sångaren Janne Lucas Persson här och började inspelningen av sin nya cd. För några dagar sedan var Micke på turné med Dr Feelgood. På måndag kommer den legedariske sångaren Claes Janson för att repetera en hyllningskonsert till Totta Näslund.

I Micke Finells värld avlöser spelningar och skivproduktioner ständigt varandra. Vilken titel - eller titlar ska man sätta på honom?

Jag är ju musiker, basist, saxofonist och sångare. På senare år tänder jag mer

till att spela bas än saxofon, men det kan skifta. Men visst, jag är mer än artist, det jag gör handlar också mycket om att sköta ljud och ljus, vara låtskrivare, producent, turnéledare och busschaufför, säger Micke Finell som blev känd som en av frontfigurerna i ett av Sveriges populäraste rock'n'roll-band genom tiderna - The Refreshments.

Tillsammans med Jocke Arnell kammade de hem 13 guldskivor och 2 platinaskivor. En inramad hitlista toppas av The Refreshments, bandet ligger före både Bruce Springsteen, R.E.M. och the Beatles med flera stora namn. Micke var med i bandet från början då det grundades år 1989. Han slutade sen för att på heltid ägna sig åt sitt produktionsbolag Rock Around The Clock Productions.

Spelat för kungafamiljen

Ett spektakulärt minne är när han som en del av Jerry Williams kompband Roadwork medverkade vid firandet av Polarpriset till Chuck Berry. Under banketten på Grand kom Roadwork och Micke Finell att uppträda i sällskap av artister som Linda Gail Lewis, Sarah Dawn Finer och Nisse Hellberg.

– Visst är spelningen på Polarpriset ett fantastiskt minne, att spela för kungafamiljen och så många andra, men jag har aldrig känt mig så där riktigt bekväm

Inför årets julhelg kör Micke Finell två var för sig olika turneér med julkonserter. Julmusik är ingen nytt för Micke. Med Refreshments hämtade han hem en av två platinaplattor med albumet Rock'n'roll X-mas.

Micke Finell har kammat hem 13 guldskivor och 2 platinaskivor.

»Jag har så många idéer som jag vill förverkliga. Mycket av drivkraften i mitt arbete ligger i just detta, att kunna sjösätta och förverkliga alla idéer.«

med grammyutdelningar och tillställningar som Polarpriset. Jag är en sån där kille som känner mig mer hemma och avslappnad av att sitta och prata fiske med grannen, säger Micke.

Den musikaliske mångsysslaren har mycket på gång i produktionsbolaget. Det här året är fullbokat och avslutas med två var för sig olika julkonserter; »En Blixtrande Jul med Blixterz & Vänner«, samt »O Helga Natt« - en varm julkonsert med Philip Ström, känd från Idol. Håll ögon och öron öppna, konserterna som är rikstäckande genomförs även i Uppland, bland annat Rimbo, Östhammar, Karlholm, Tierp och Älvkarleby.

Med »Billy Bremners Rockfiles - A Tribute to Rockpile - The Farewell Tour« - gör Micke i början av november en två veckors turné i USA. Billy Bremner som han samarbetat med i många år, bor i Skutskär och är en skottsk gitarrist, sångare, låtskrivare och musikproducent som spelat med de största artisterna inom rock'n'rollbranschen. Nästa år 2023,

är planerat och inleds med Creedence Clearwater Trio.

När tog det fart i musikbranschen efter pandemin?

– Det har inte tagit fart än. Vi hoppades att få tillbaka publiken när myndigheterna släppte på restriktionerna, men det har inte alls blivit så. Pandemin är ju inte över. Folk är fortfarande oroliga att smittas och jag undrar om många håller sig kvar vid de nya vanor de skaffade under pandemin. Vissa kanske tycker det är mysigare att ta en öl eller ett glas vin hemma i finsoffan än att gå på konsert. Folk måste i dag också vända och vrida på varje hundralapp, många har det ekonomiskt kärt med kraftigt ökade kostnader som höjda räntor, energi- och matpriser. Jag har som tur är låga omkostnader i produktionsbolaget och idag handlar det inte längre så mycket om att ta ut gager, utan att få procent på biljettintäkterna. Det är tuffa tider, men vi gör allt för att ge publiken en fantastisk musikupplevelse och ge valuta för pengarna, säger han. 🐦

I den nybyggda studion som Micke Finell skapat hänger gitarrerna i rad i taket.

I Micke Finells garage har bandet plockat upp sina instrument för att öva inför kvällens premiär av Oktoberfesten. Vid sidan av Micke med sin saxofon står sångaren Willy Björkman, välkänd från TV4:s Bygglov, i bakgrunden sitter Peder Sundahl med sitt slagverk.

Skansens julmarknader är
helger 25 november-18 december.

»Save the date«

Julmarknader 2022

NORRA SKÄRGÅRDEN

Köksboden, Sebende
– lör 19 nov kl 10-15

Lohärads bygdegård, Norrtälje
– sön 20 nov 11-14

Gräsö bygdegård, Norrboda
– lör 26 nov 11-15

Edblad, Gåsvik
– lör 26 nov kl 10-15

Singö Skärgårdsslöjd
– lör 26 nov 11-15

Färsna Gård, Norrtälje
– lör 26 nov 11-14

Brogårdens hembygdsgård,
Roslagsbro
– lör 26 nov 10-14

Rådmanö, Sladdstycket i Kapellskär
– sön 27 nov 10-14

Blidö, Almviks brygga
– lör 3 dec 11.30-16

Öregrund, hembygdsgården
– lör 3 dec 14-17

Grisslehamn
– lör 3 dec 11-15

Kröns, Väddö
– lör 3 dec kl 10-16

Bergshamra, Kvarngården
– lör 3 dec 11-15

Norrtälje stad
– sön 4 dec 11-16

Pythagoras, Norrtälje
– sön 4 dec 11-15

Bergby gård, Hallstavik
– lör 10 dec 10-17

Östhammar
– lör 17 dec 10-15

MELLERSTA SKÄRGÅRDEN

Stortorget Gamla stan, Stockholm
– lör 19 nov-23 dec varje dag 11-18

Winterviken, Stockholm
– sön 20 nov 10-15

Wira bruk, Österåker
– fre 25-sön 27 nov 10-16

Skansen, Djurgården
– fre-sön från 25 nov-18 dec 10-16

Stavnäs skärgårdsmuseet
– lör 26 nov 11-15

Ljusterö torg
– lör 26 nov 11-15

Saltarö Trädgård, Värmdö
– sön 27 nov 11-16

Värmdö bygdegård
– sön 27 nov 10-16

Möja
– lör 3 dec 11-14

Siggesta Gård, Värmdö
– lör 3-sön 4 dec 11-17

Vaxholm, Lägret
– lör 3-sön 4 dec 10-15(16)

Bondens egen marknad,
Östermalm Stockholm
– lör 3, 10, 17 dec

Ljusterö bygdegård
– lör 10 dec 10-14

Länsmansgården, Åkersberga
– lör 10-sön 11 dec 12-17

Bogesunds slottsvandrarhem,
Vaxholm
– lör 10-sön 11 dec 12-16

Nautilus på Kattholmen, Gustavsberg
– lör 10 dec 12-18

SÖDRA SKÄRGÅRDEN

Oaxen bygdegården
– lör 26 nov 11-16

Nynsöhamns hembygdsgård
– lör 26 nov 11-15

Trosa stad
– sön 27 nov, sön 4 dec 10-15

Trostorp hembygdsgård, Trosa
– lör 26-sön 27 nov,
lör 3-sön 4 dec 11-15

Dalarö
– lör 3 dec 10-16

Nynäsahams fiskehamn
– lör 3-sön 4 dec 11-16

Torö Svinhus, Nynäsahamn
– lör 3 dec 11-15.30

Stegsholms gård, Gålö
– sön 11 dec

Bergs gård, Trosa
– lör 17 dec 11-15

Ornö, kyrkviken
– lör 17 dec 10-15

Pythagoras julmarknad i Norrtälje.

FOTO: ROINE KARLSSON

Med passion för Vaxholms historia

Mikaela Lodén håller sin hemort Vaxholm kärt och vill ge liv åt dess historia och arkeologi. Hon brinner för berättandet och vill med sitt företag Arkeologivent förmedla sina kunskaper i både föredrag, böcker, guidade turer och spännande event kryddade med spökhistorier.

TEXT O. FOTO: Gunnika Isaksson-Lutteman

Bogesunds slott, strax utanför Vaxholm, är något som ligger Mikaela varmt om hjärtat. I det öde slottets omgivning har hon lekt som barn och som tonåring hörde hon skrönorna viskas om slottet. Som vuxen återkommer hon ofta för att hålla guidningar.

– Jag minns särskilt en visning jag hade då jag råkade dra över tiden vilket jag inte brukar göra, säger Mikaela.

Hennes klocka hade stannat på tio i åtta, och hon insåg det först efter att ha kollat på klockan en andra och tredje gång och hon skulle börja runda av guidningen. Det visade sig då att i sällskapet fanns ytterligare två personers klockor som också hade stannat. På precis tio i åtta...

– Hur förklarar man det, undrar Mikaela och nämner att hon letat i alla möjliga arkiv för att hitta en förklaring just till klockslaget tio i åtta.

Hon har kommit så pass långt i sina efterforskningar att hon lyckats ta reda på att Per Brahe, som byggde Bogesunds slott, bör ha avlidit ungefär klockan tio i åtta på kvällen.

– Om det har med det att göra eller inte kan man ju aldrig veta, säger Mikaela och ler finurligt.

Mikaelas spökvandringar i slottet är populära, särskilt under novemberlovet och Halloween som slagit igenom i Sverige de senaste åren. Men hon har turer

året runt och kring hela Vaxholm med omnejd.

2009 startade Mikaela Lodén sitt företag Arkeologievent. Hon var då utbildad arkeolog och osteoarkeolog från universitetet i Stockholm och kände att det var publik arkeologi hon ville syssla med. Hon har alltid tyckt att historia varit spännande och gillar att vara ute i naturen. Att få tillgängliggöra olika platsers historia och binda samman det med arkeologi och naturupplevelser passar henne perfekt. Hon gillar att ge Vaxholmarna en djupare dimension och förståelse för platsen de bor på.

– Guidade turer är det jag gör mest, berättar Mikaela, allt från Bogesunds slott till vikingatida lämningar och stadsvandringar.

När hon inte jobbar i sitt eget företag är hon anställd på 75% som turism- och näringslivsansvarig i Vaxholms kommun. Hon samarbetar också med olika lokala företag för att skapa upplevelsepaket för både turister och nyfikna kommuninvånare, såsom vintervandringar på Tenö med afterwalk hos Vaxholms Bed & Breakfast och stadsvandringar med middag på Hamnkrogen. Tillsammans med Fredriksborgs hotell har hon visningar i Fredriksborgs fästning på begäran. Spökvandringarna på Bogesunds slott lockar folk i alla åldrar från hela Stockholmsområdet. Och i fram-

tiden hoppas hon kunna utveckla verksamheten på Bogesunds slott än mer.

Sinnrikt berättande

Hennes inriktning är just vikingatid och 1600- och 1700-tal och hon använder sig av sitt historiska vetande när hon skriver sina böcker. Dels har hon gett ut en faktabok om Vaxholm före Gustav Vasa och skriver just nu på ytterligare en faktabok om Vaxholms historia.

Men hon väver också ihop sann historia med påhittad fiktion när hon skriver sina skönlitterära böcker med lokal förankring. Hittills har två fristående deckare kommit ut, Friherrens testamente och Runstenens förbannelse, och en tredje är på väg med arbetsnamnet Kastellets hemlighet. Det är inte bara i berättandet och skrivandet hon plockar fram sin kreativa ådra. Hon målar, tecknar, stickar, virkar och gjuter i betong också.

– Jag tycker att det är både avkopplande och energigivande att skapa på olika kreativa sätt, säger Mikaela.

Några av hennes alster har hamnat på vykort och pussel som finns till försäljning hos turistbyrån i Vaxholm och i webshopen på hennes hemsida. Och för den som vill veta mer om Vaxholms dåtid delar Mikaela frikostigt med sig av sina historiska kunskaper på Arkeologievents instagramkonto. 🐦

A woman with long brown hair, wearing a dark green parka, stands in a room with ornate, teal-colored wallpaper. She is gesturing with her right hand towards a doorway on the left. In the background, a bookshelf filled with books and a red tufted chair are visible. The ceiling features decorative floral patterns.

NAMN: Mikaela Lodén
ÅLDER: 45 år
BOR: Vaxholm
YRKE: Arkeolog, guide, författare, företagare och driver även Vaxholmspodden
BÖCKER: Friherrens testamente, Runstensens förbannelse, Vaxholm före Gustav Vasa
INTRESSEN: Historia, natur, konst, slöjd, hantverk mm...

Mikaela berättar med inlevelse och får Vaxholms historia att blomma under hennes guidade turer.

Tina Brickert och Cecilia Moberg testar
Väsby Gårds bastu på Ljusterö, 2008.

»Svenska bastudagen hålls
andra lördagen i juni.«

»Bada bastu och lev längre«

»Vill du leva länge? Bada bastu!« Bakom dessa uppseendeväckande ord står en läkare och professor på Uppsala universitet. Hans Hägglund har forskat i ämnet sedan 2010 och kommit fram till revolutionerande slutsatser.
– Snart kan kanske sjukvården skriva ut bastubad på recept, säger Hans.

TEXT O. FOTO: K-G Mattsson

Professor Hägglund brukar bada bastu flera dagar i veckan. Helst för att komma till ro efter en slitsam dag på jobbet. Han fru Lotta badar helst på morgnarna. Bastun har de inrymt i sitt hus på Kalkudden vid Mälarens strand. Naturskönt med skogen in på knuten och vacker utsikt över sjön. Hans bastubadande har med tiden börjat följa en viss procedur. Allt för att få bästa vila och må bra.

– Jag brukar alltid börja med en dusch, kliva in i ganska låg värme, omkring 60 grader. Sitta 10 minuter och sedan gå ut och dricka vatten, för att sedan ta några svängar till på 10 minuter. Så korta pass mår jag bäst av, säger han.

Så länge människan har existerat tycks hon ha badat varmbad. Först i jordkolor sedan badanläggningar. En av de äldsta arkeologiska bastufynden kommer från Westrey i Skottland 2 000 år f Kr. Tusen år senare badade de gamla grekerna varmbad i gymnasierna. Skandinaverna kom troligen igång kring Kristi födelse.

– Finland anses ju vara bastuns förlovade land, men Sverige tycks ha en lika lång historia, berättar han. Hans Hägglund har varit med i de varma ångorna sedan han var barn.

– Ja, redan som grabb följde jag med

Hans Hägglund

pappa och badade bastu. Jag minns när Huddingehallen slog upp sina portar 1973. Två stora bastur, en torr och en våt. Lika lockande för mig som den vackraste flickan på skolgården, säger han.

Som läkare har han arbetat mycket med cancerpatienter. Sedan 2019 är han nationell cancersamordnare för Sveriges kommuner och regioner. Och som sagt även professor på Uppsala universitet.

Mest stolt är jag kanske för att ha varit med och utvecklat stamcellstransplantation som behandling av MS, säger han.

Kroppen mår bra av värme

För tio år sedan kom han att forska

kring bastubadandets goda inverkan på sjukdomar. Förutom att ofta föreläsa och skriva i ämnet är han med i Svenska bastuakademien. År 2020 kom han ut med boken »Bastuboken, heta fakta om bastu och hälsa«.

Det var några kommentarer till en artikel i Läkartidningen som ökade forskandet kring bastubad. Där blev han kritiserad för att alltför lättvindigt påstå att bastubad motverkade dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar.

– Men efter utredning lades ärendet till min lättnad ner, berättar han.

Istället har han tillsammans med två andra professorer planer på att starta ett bastulabb på Sunderby sjukhus i Luleå. För att där utföra undersökningar kring bastubadandets medicinska effekter.

Det har visat sig att regelbundet bastubad, fyra-sju gånger/vecka, ger en mängd hälsobringande effekter på kroppen. Det minskar blodtrycket, kärlstelhet och blodfetter, ökar muskelstyrka och vita blodkroppar, förbättrar kondition och påverkar immunförsvaret och nervsystemet på ett positivt sätt, ger antiinflammatorisk effekt och bättre djupsömn. Allt beroende på värmen.

– Vår kropp mår bra av värme, fram-

»Det har visat sig att regelbundet bastubad, fyra-sju gånger/vecka, ger en mängd hälsobringande effekter på kroppen.«

»Vår kropp mår bra av värme, framförallt hjärtat och blodkärnen. Ett bastubad kan jämföras med en snabb promenad.«

förrallt hjärtat och blodkärlen. Ett bastubad kan jämföras med en snabb promenad. Men blir vi för varma vidgas kärlen och man svettas. Vilket i sin tur frisätter stresshormoner och adrenalin som vid fysisk aktivitet, förklarar han.

Hur vi klarar värmen varierar. Äldre, överviktiga och kvinnor har något svårare att klara av värmen. Underhuds fett isolerar nämligen inte kroppen mot värme. En företeelse i tiden är vinterbad, även det har enligt Hans positiv inverkan på kroppen. Mindre värk, bättre humör, färre förkylningar och bättre förmåga att hantera stress

– Men den som är ovan att bada kallbad behöver träna på det. Sänk dig sakta ner i vattnet och ge kroppen tid att reagera på temperaturskillnaden. Ha något varmt på fötterna och bada gärna bastu efter, råder Hans.

Trenden att basta för att avgifta kroppen, visar dock inte på några medicinska fördelar.

Nej, då är det bättre att söka hjälp av sjukvården, menar han.

Inte nyttigt för alla

I några avfall avråder man helt från bastubad. Kombinationen alkohol och bakfylla. För kvinnor som har bröstcan-

cer och tagit bort lymfkörtlar i armhålan och besväras av lymfödem kan bastubad ge ökad svullnad av armen. Vissa eksem kan förvärras av bastubad. Patienter med MS har svårare att reglera värme och bör bada med försiktighet.

– De bör undvika bastubad då de är känsliga för värme. Men de riskerar dock inget genom korta besök, förklarar han.

Likaså bör man inte bada bastu när man är förkyld, har kärlekkramp eller komplicerad graviditet.

– Med stigande ålder har man lite svårare att bada bastu, men jag tycker inte man ska sluta helt för det för badandet har så många fördelar även för äldre. Dra bara ner på värmen något, sitt längre ner, basta kortare perioder och gå ut ibland och drick vatten, är Hans tips.

En nog så viktig del av bastubadandet som inte ska förglömmas är den sociala samvaron. För många är bastubadandet en viktig gemenskap, där man kan få prata av sig en stund. För att uppnå vila och avkoppling.

– Det är otroligt vad lätt det är att börja prata med en helt främmande människa i en bastu. Så bastubad är både en yttre och inre rening, påverkar den fysiska och mentala hälsan positivt och är dessutom socialt hälsosamt, avslutar Hans.

Bastuhistoria

4000 f Kr

En av de äldsta arkeologiska bastufynden kommer från Westrey i Skottland.

700 f Kr

I Grekland var bad och kroppskultur viktiga inslag i gymnasierna.

År 0

I Finland badade man jord- och röksauna.

200 e Kr

Rom varmbadade i anläggningar som kallades termer.

1000 e Kr

Efter häradståg i Turkiet tog vikingarna med sig seden att bada bastu till Sverige. Bastu är en förkortning av badstuga.

1200-talet

Ångbad i badstugor nämns i de medeltida landskapslagarna.

1725

Kyrkan förbjöd bastubad då promiskuöst leverne där spred syfilis.

1921

Svenska föreningen för folkbad bildades. Man stimulerade till byggandet av 10.000 bastur i Sverige. Till kamp mot smuts, löss och lort.

1960

Bastutillverkaren Tylö AB började tillverka elbastur för villa.

2019

Bastutillverkare sålde 35.000 bastuaggregat, 6.000 av dem i Sverige.

KÄLLA: »Bastuboken, heta fakta om bastu och hälsa« av Hans Hägglund 2020. Ekerlids förlag.

Sven-Anders Svensson gillar att basta.

Typer av bastu

TORRBASTU – hög temperatur, vanligen 90-110 Celsius med 1-5 procent luftfuktighet.

VÅTBASTU – temperatur på 60-90 Celsius med luftfuktighet på 10-30 procent. Heta stenar finns ofta, som man kan värma upp med en skopa vatten.

ÅNGBASTU - låg temperatur på 45-65 Celsius, med 40-65 procent luftfuktighet. Ett mjukt bastubad för både stora och små.

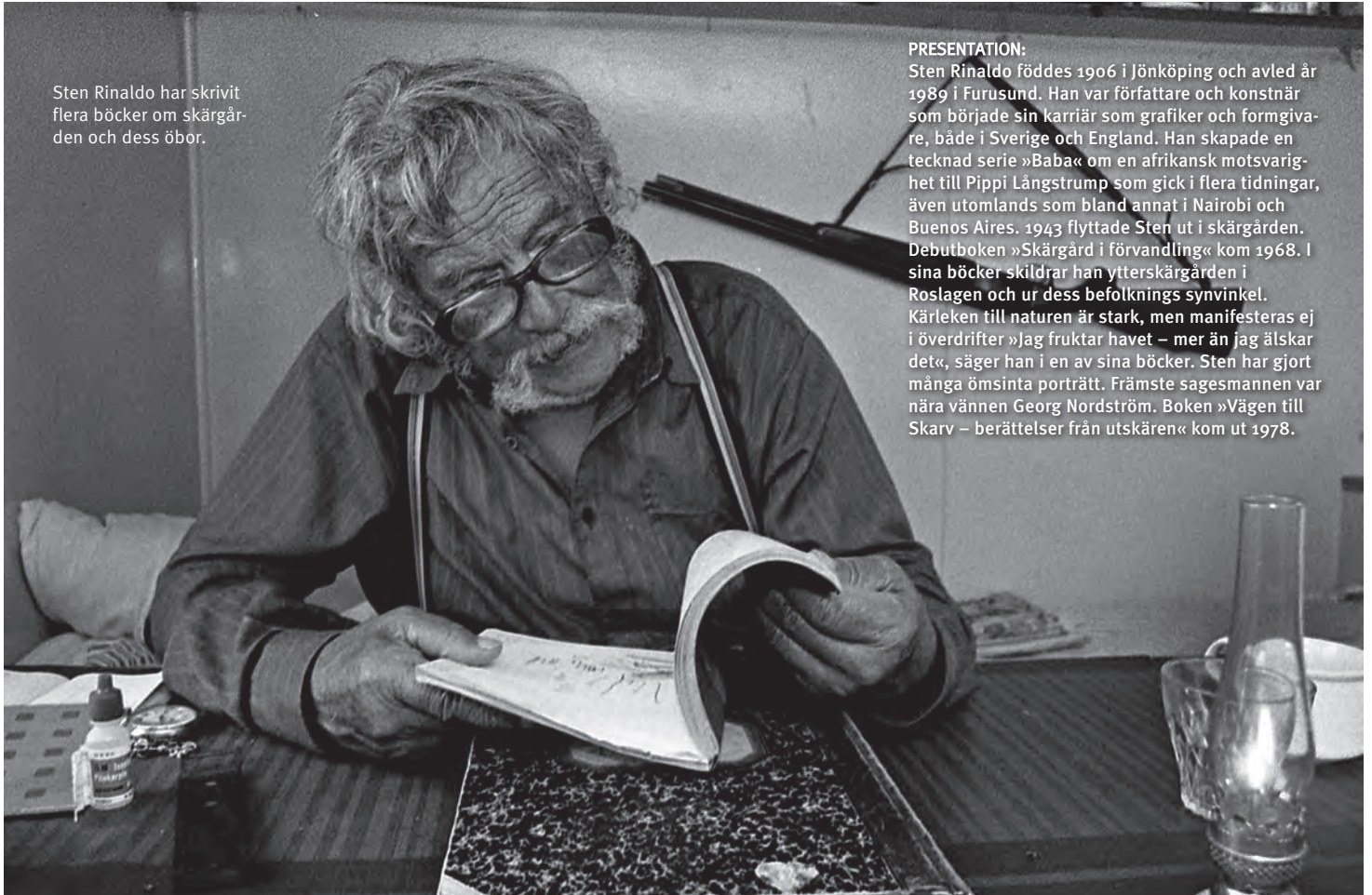
ÅNGBAD - låg temperatur 40-45 Celsius med konstant luftfuktighet 100 procent. Ett slutet rum i glas, plast eller kakel.

INFRARÖD BASTU- temperaturen är vanligen 50-65 Celsius. Bra som värmeterapi, används ofta som behandling av hjärtsvikt och reumatism.

Sten Rinaldo har skrivit flera böcker om skärgården och dess öbor.

PRESENTATION:

Sten Rinaldo föddes 1906 i Jönköping och avled år 1989 i Furusund. Han var författare och konstnär som började sin karriär som grafiker och formgivare, både i Sverige och England. Han skapade en tecknad serie »Baba« om en afrikansk motsvarighet till Pippi Långstrump som gick i flera tidningar, även utomlands som bland annat i Nairobi och Buenos Aires. 1943 flyttade Sten ut i skärgården. Debutboken »Skärgård i förvandling« kom 1968. I sina böcker skildrar han ytterskärgården i Roslagen och ur dess befolknings synvinkel. Kärleken till naturen är stark, men manifesteras ej i överdrifter »Jag fruktar havet – mer än jag älskar det«, säger han i en av sina böcker. Sten har gjort många ömsinta porträtt. Främste sagesmannen var nära vännen Georg Nordström. Boken »Vägen till Skarv – berättelser från utskären« kom ut 1978.

Sundskärsbåten
isvintern 1987.

Vägen till Skarv

Författaren och konstnären Sten Rinaldo skildrade ytterskärgården och dess öbor under mer än 40 år. Hans värld bestod av ögrupper som Rödlöga, Lygna, Svenska Högarna och Skarv. För honom var dessa öar ett kargt men rikt och magiskt landskap, befolkat av särpräglade och kraftfulla människor. Det är dessa havets folk som utgör kärnan i Rinaldos klassiska bok »Vägen till Skarv – berättelser från utskären«.

Magasin Skärgård har glädjen och förmånen att få publicera delar ur Stens populära verk. Stort tack till hans barn Magdalena och Bengt Rinaldo. Det här kapitlet beskriver Sundskär. En vinterdag med julstök på 1960-talet.

TEXT: Sten Rinaldo **FOTO:** Roine Karlsson

Årets kortaste dag hade lämnat ön, då jag kom dit. Stugorna och bodarna stod svarta mot solbranden på sydvästhimeln. Frostbleka bryggor och strandhällar lyste under bysilhuetten, men alarna dolde sina kronor i natten, som välldes in från havet.

Jag ville inte fortsätta hemfärden i svartmörkret, så jag stannade i byn för att invänta månen, som skulle stiga upp ur Ålands hav vid nio-tiden. Detta var Sundskär, byn vid ytterskärgårdens ödevärld, en av skärgårdens isolerade boplatser. Fyrblänket från Söderarm vakar över infarten i hamnfladen, och ljudbojen i finlandsfaret mäter byns dagar och nätter. Skötstänger och nätgistor binder samman de gamla husen i byn. Sex människor bor i dag i Sundskärs by. Ett enda stugljus lyste, jag gick försiktigt upp under skenet och förtöjde intill en stor fiskekutter.

Ur vintermörkret steg jag rakt in i värme, liv och julstök. Kerstin Fogelström stod vid spisen och gräddade pannkakor. Julbaket jäste på diskbänken intill separatorn och Stoopendahls jultomtar dansade på väggen under sälgeväret. Rolf skrattade, då han kände igen mig under vinterplaggen, och jag bjöds sitta ner bredvid småflickorna Åsa och Lena och delta i kvällsvarven.

Rolf Fogelström bär skärgårdstra-

ditionen i avfolkningens tid och håller stånd mot omvälvningen i storslagen ensamhet. Han lägger laxlinor i Ålands hav och söker strömming med ekolod i fjärdarna. Förra vintern gav han skärgårdslandskapet en ny bild, då han drog ut över storfjärdarnas isvidder med traktor. Nu bryter han nya odlingar på Sundskär.

Månen hade gått upp och stod över Söderarm. Vattnet samade* i mångatan och inöver byfladen låg redan is. Rolf

hade följt mig till bryggan och innan jag jgorde loss varnade han för blåisen.

»Vänd och gå tillbaka i ditt eget kölvatten om det är bleke och blåis utanför Gårdsö'n. Blåisen skär genom båten innan du hinner över fjär'n.«

Men Fjärden var krusad av kåre och månglitter. Jag riktade sargens frostvita båge mot en västlig stjärna och styrde ut på det landlösa vattnet. 🐦

*Fotnot: »Sama« betyder bilda is

Många minns paret Fogelström med värme.

Kerstin och Rolf Fogelström
på Sundskar 1987.

Traktorn som Rolf
körde över isen med.

FOTO: JOSEFIN EKBERG

Skärgårdskvinnorna sågs igen

Så var det äntligen dags efter ett par års pandemi att ses igen på Skärgårdskvinnoseminarium. Den här gången på Houtskär i den finska skärgården. Kvinnor från Östersjölän-derna Sverige, Åland, Estland och Finland ses varje höst sedan snart 40 år för att umgås, utbyta erfarenheter, delta i utflykter och olika workshops. Den här gången fick man lära sig tillverka biokol, segla allmogebåt, yoga, laga mat av smartfish, stämsång, meditation i naturen, spela rytminstrument och biodling. Temat för seminariet var »hållbarhet«. Nästa år ses vi på Vaddö i Sveriges skärgård.

Boktips
sanna eller
osanna
skrönor

Bilderbok med skärgårdshistorier

Konstnären och mångsysslaren Titti Nyblom Gnosselius i Trosa är ofta anlitad som krönikör i Magasin Skärgård. Nu har hon precis kommit ut med boken »Utsikter från sjödistrikt«. En ordbilderbok för alla som älskar skärgård, natur, båtliv och historier från Östersjöns kustlinje. Essäer och bildminnen blandas i en kärleksförklaring till havet och naturens årscykel. Med minnesglimtar från en sällsam barndom på en ö i Södertörns sydliga farvatten. Det berättas om smultronställen och öar där strandhugg gjorts genom åren, men också seglingsstrapatser och ökända farvatten. Och livet i en liten skärgårdsstad när vintermörkret faller på skildras. Inte minst rymmer boken skrönor och historier från för länge sedan - sanna, eller påhittade. En fin julklapp till någon som gillar skärgård och vackra bilder.

TITEL: Utsikter från sjödistrikt
FÖRFATTARE O. ILLUSTRATÖR: Titti Nyblom Gnosselius
FÖRLAG: Ekström & Garay
ANTAL SIDOR: 78
CIRKAPRIS: 215 kr
ISBN: 978-91-89706-63-7

Av Länsstyrelsen auktoriserat bevakningsföretag.
Tillsyn och larmutryckningar av er fastighet, året runt.
08-718 41 31, 070-712 59 34 www.obevakning.se

SEABAG

SEABAG är en storsäck avsedd för Stockholms skärgård.

Säckarna finns i flera storlekar och passar perfekt för byggarbetsplatser, tomtröjningar och rensning av sjöbodar.

Besök gärna seabag.se för mer information. Det går också bra att kontakta oss på 08-409 190 50 eller info@seabag.se

Julbock tillverkad 1972 i Söder Källsta.
Jan Gren, Börje Johansson och Bengt
Axelsson poserar vid bocken som ska
placeras ut hos någon granne.

»Det ansågs skamfullt att få bocken, när den upptäcktes bars den genast bort till någon annan »stackars« granne. Stor och otymplig kunde den vara och känkades vidare i smyg från gård till gård. Ända tills trettondagsafton. Den som hade bocken då förlorade.»

Julbocken ingen vill ha

På landsbygden norr om Nynäshamn håller man hårt på gamla traditioner. Seden att i smyg ställa en djävulusisk julbock hos grannen lever kvar här. Ett oskyldigt busstreck eller ingår magiska krafter? **TEXT:** Josefin Ekberg

Långt före jultomtens inträde i slutet av 1800-talet fanns julbocken. Som både har skrämt och roat. Den ansågs stå i maskopi med Djävulen själv. Vi har tidigare skrivit om Staffansdrängarna på Möja som går runt till stugorna på ön. Enligt gammal sed ingår i Staffanståget någon (eller två personer) förklädd till en bock som spexar och stängas. De utklädda ungdomarna sjöng och skådespelade för att tigga mat, sprit och pengar.

Tanken var från början att samla in förnödenheter till behövande, men ofta urartade det hela till rena fyllefester. Efter en tid förbjöds traditionen på flera platser. I Danmark var det till och med dödsstraff på att klä ut sig till bock. Men på några ställen lever julbocken än. Fast gjord av halm. Liksom den snart 60 år gamla och världsberömda bocken i Gävle. Ni vet, den som ständigt brinner upp.

I Sorunda-trakterna, utanför Nynäshamn har man en egen bock (eller flera). Här tillverkas än idag under hemlighetsmakeri en stor halmbock som placeras ut hos någon granne i smyg och som sedan vandrar vidare. Enligt gammal sed ska det vara hos någon man är sur på. Som man vill retas med. Idag mer på lek och inte blodigt allvar. Oftast är ”förövaren” anonymt med ibland kan hen inte hålla sig och erkänner sitt hyss.

Maria Landin från Sorunda hembygdsförening ger oss bakgrunden:

– Vid jul släpptes på det hierarkiska samhället. Det var okej för tjänstefolket att jävlas med husbonden. Det här blev ett sätt att lätta på ventilen under relativt

FOTO: MARIA LANDIN

Sorundabocken av virad råghalm som man gärna vill ha.

ordnade former. Den som fick bocken förstod att den hade retat upp någon, berättar hon.

Det ansågs skamfullt att få bocken, när den upptäcktes bars den genast bort till någon annan »stackars« granne. Stor och otyplig kunde den vara och kånkades vidare i smyg från gård till gård. Ända tills trettondagsafton. Den som hade bocken då förlorade.

– Förr blev man tvungen att behålla bocken resten av året, berättar Maria.

Idag är det inte lika strikt på den punkten. Någon har lite skamsat erkänt att julbocken helt sonika eldades upp, för att slippa påminnas om förnedringen.

Stolt hembygd

I Sorunda har släkterna djupa rötter och är stolta över sin plats på jorden. Man

har en egen Sorundatårta (enligt hemligt recept), en särskild ljusstake och annat lokalt hantverk.

– De finns till och med en sorundadiakt, som påminner lite om rospiggskan, berättar Marina Naeslund, som vuxit upp i Sorunda men numer bor i Roslagen.

Här har man också en egen dekorativ julbock, av tvinnad halm – Sorundabocken kallas den. Så fin att den även pryder kungafamiljens hem till jul.

Och i forna tider bakades den så kallade »Julbullen«. Bakverket hade små horn och sparades fram till vårsådden då den blandades med utsädet. Vilket skulle ge bra skörd. Om den vanan lever kvar idag eller inte låter vi vara osagt. 🐐

Fakta:

Bocken förknippades i forna tider med både fruktbarhet och mörka makter. Några sätt att skydda sig var att ha stål i ladan, bada sig ren och bära nya kläder till jul samt ta till psalmer och bibeln.

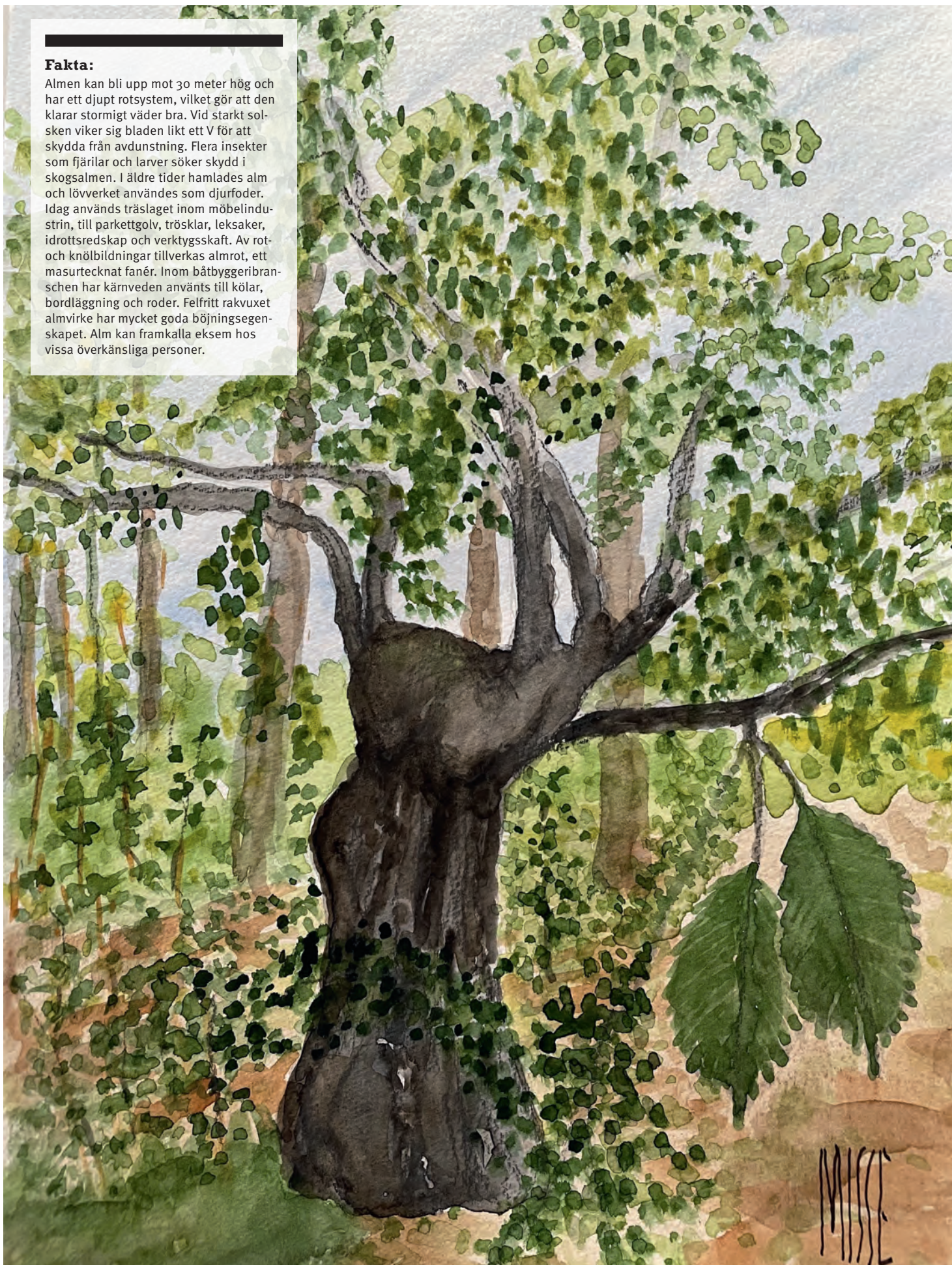
Enligt en del forskarrön har julbocken sitt ursprung så långt tillbaka som 900-talet. Då vikingar bar olika djurmasker, dansade och utropade »Jul, jul«. Första gången det finns dokumenterat att bocken delade ut julgåvor är 1807. På en herrgård.

Uttrycket »Finns det några snälla barn här?« lär komma från att man förr skrämde sina små telningar med bocken i uppfostringssyfte. I slutet av 1800-talet importerade vi »julgubben« från Tyskland. Då tog han över rollen att dela ut julklappar - dagens folkkäre Jultomten.

Ordet »julklapp« härstammar förresten från då man klappade på dörren och kastade in ett vedträ med en lagom elak text på.

Fakta:

Almen kan bli upp mot 30 meter hög och har ett djupt rotsystem, vilket gör att den klarar stormigt väder bra. Vid starkt solsken viker sig bladen likt ett V för att skydda från avdunstning. Flera insekter som fjärilar och larver söker skydd i skogsalmen. I äldre tider hamlades alm och lövverket användes som djurfoder. Idag används träslaget inom möbelindustrin, till parkettgolv, trösklar, leksaker, idrottsredskap och verktygsskaft. Av rot- och knölbildningar tillverkas almrot, ett masurtecknat fanér. Inom båtbyggeribranschen har kärnveden använts till kölar, bordläggning och roder. Felritt rakvuxet almvirke har mycket goda böjningsegenskapet. Alm kan framkalla eksem hos vissa överkänsliga personer.

Almarna kämpar för sina liv

Almen väcker känslor. Det maffiga trädet har planterats som heligt vårdträd. I alléer skapar den ståtlig inramning. Och de flesta har väl hört talas om »almstriden« i Kungsträdgården. Nåde den som sågar ner träden. Ett annat hot är almsjukan.

TEXT O. ILLUSTRATION: Misse Ljungström

Almen, *Ulmus glabra*, kom som invandrare till Sverige för omkring 10 000 år sedan och spred sig ända långt upp i Norrland under den värmeperiod som rädde under några tusen år innan vår tidräkning började. När det sedan blev kallare fick almen jobbigt och övergav Norrland och drog sig tillbaka neråt i landet. I Uppland är den numera landskapsträd och den har varit populär både som parkallé och vårdträd i hela landet. Vi har två underarter av alm i Sverige; skogsalm, som är den vanligaste och bergalm. Almen har traditionellt inte haft någon större betydelse inom skogsbruket, för den har ofta både sprickor, övervuxna kvistar och grönaktiga strimor i veden. Däremot är det starka, vackert ådriga och felfria träet populärt inom möbelindustrin. I England var alm vanligt inom segelskeppsbyggandet. Det gamla clipperskeppet Cutty Sark, som ligger som museum mitt i London är till stor del byggt av alm.

Några almar i Sverige har blivit mer omskrivna än andra och det på grund av den så kallade almstriden i Kungsträdgården i Stockholm i maj 1971. Kungsträdgården har anor som köksträdgård och park från 1400-talet, om än bara med tillträde för kungafamiljen och hovet. Gustav Vasa var troligen den första kung som anlätade utländska trädgårdsmästare för att plantera »rara träd och örter«. På 1700-talet under Gustav III:s tid fick allmänheten tillträde och parken blev en

nöjesplats, ofta besjungen av Bellman. Under 1800-talet röjdes allt och platsen grusades och utökades i och med att slottet Makalös brunnit ner. Kungsträdgården hade gått från kunglig barockträdgård till exercisfält och när Stockholms stad 1875 övertog skötseln av den gamla parken med sina vackra lindalléer och de tretton almarna, som planterats 1860, blev den verkliga en park för alla. Tehuset med de omgivande almarna föddes i början av 1950-talet och blev en omtyckt oas i parken. Ända fram till 1971. För

då handlade det om att rädda de stora vackra gamla almar vid tehuset från att sågas ner. Politikerna i Stockholm ville nämligen placera en T-banestation mitt i Kungsträdgården men det ville inte folket. Folket vann och de drygt 150 år gamla almarna står fortfarande kvar.

Biologiskt naturminne på Rödlöga

Nu kämpar alla almar för sitt liv mot den härjande almsjukan, en svampinfektion som med hjälp av planterade träd spritts av almsplintborren och sedan 1980-talet brett ut sig i hela södra delen av landet. Almsjukan är det största hotet mot almen som art och nu ersätts den istället med lönn på några ställen. Men heja alla almar som finns kvar! Kämpa och krya på er!

En alm i vår närhet är den stora, vackert ådrade almen på södra delen av Rödlöga, vid kanalen mot Västerö. Den är klassad som biologiskt naturminne och med tanke på att almen kan bli 400 till 500 år gammal skulle det vara roligt att höra den berätta om sitt liv. Hur kom den dit från början? Var det som pollen med någon vilsen insekt eller med en flyttfågel som ätit av någon fastlandsalms nötsmakande små frukter? Kanske fanns den där under sommaren 1719 och kände skräck när den såg ryssarnas härjningar av öarna runt omkring? Den har överlevt många generationer av öbor och säkert haft ett ganska hårt liv, men antagligen också härligt. Nu gäller det bara att den aktar sig för almsjukan! 🐦

»Nu kämpar alla almar för sitt liv mot den härjande almsjukan.«

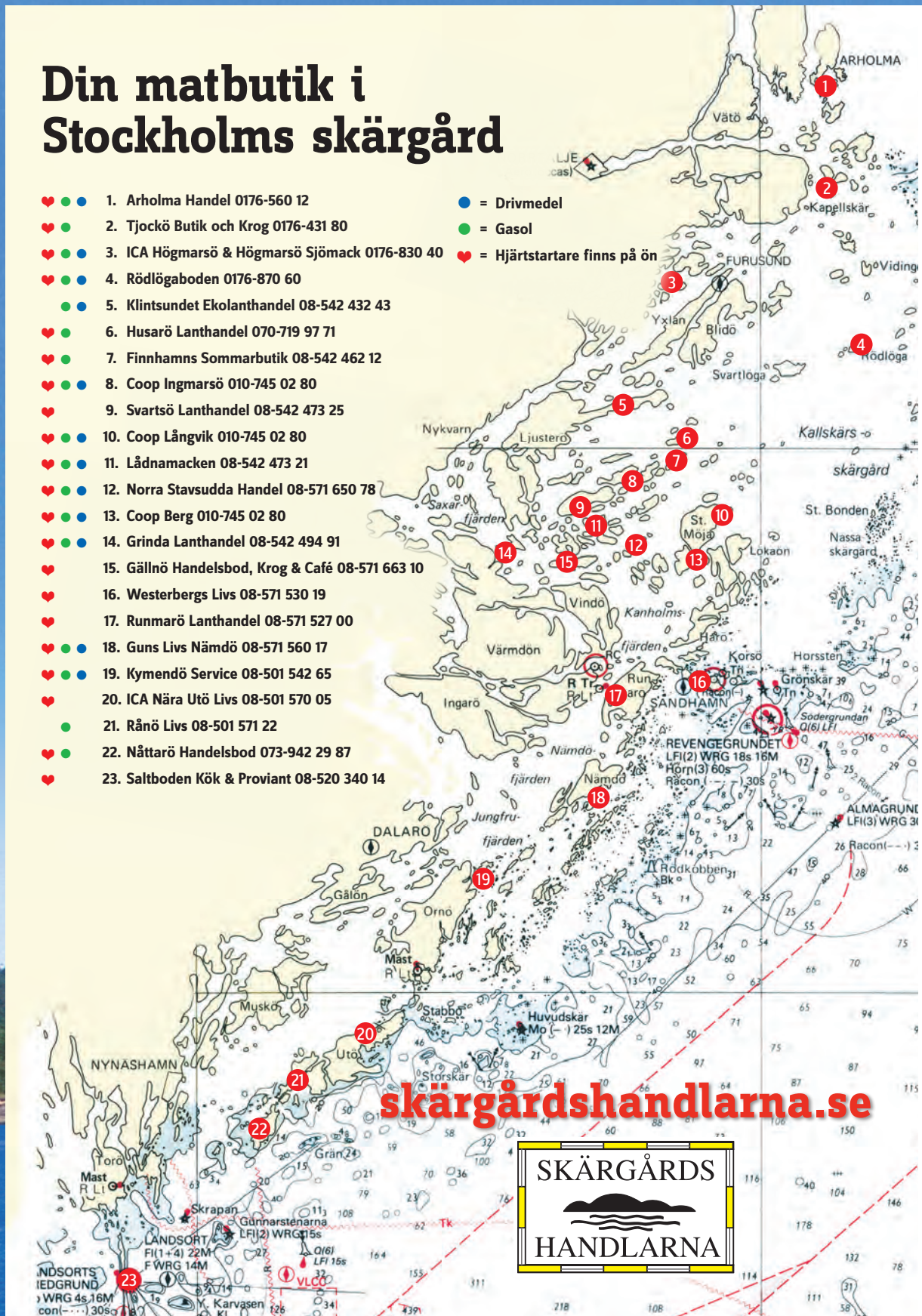
Din matbutik i Stockholms skärgård

- ♥ ● ● 1. Arholma Handel 0176-560 12
- ♥ ● ● 2. Tjockö Butik och Krog 0176-431 80
- ♥ ● ● 3. ICA Högmarsö & Högmarsö Sjömack 0176-830 40
- ♥ ● ● 4. Rödlögaboden 0176-870 60
- ● 5. Klintsundet Ekolanthandel 08-542 432 43
- ♥ ● ● 6. Husarö Lanthandel 070-719 97 71
- ♥ ● ● 7. Finnhamns Sommarbutik 08-542 462 12
- ♥ ● ● 8. Coop Ingmarsö 010-745 02 80
- ♥ 9. Svartsö Lanthandel 08-542 473 25
- ♥ ● ● 10. Coop Långvik 010-745 02 80
- ♥ ● ● 11. Lådnamacken 08-542 473 21
- ♥ ● ● 12. Norra Stavsudda Handel 08-571 650 78
- ♥ ● ● 13. Coop Berg 010-745 02 80
- ♥ ● ● 14. Grinda Lanthandel 08-542 494 91
- ♥ 15. Gällnö Handelsbod, Krog & Café 08-571 663 10
- ♥ 16. Westerbergs Livs 08-571 530 19
- ♥ 17. Runmarö Lanthandel 08-571 527 00
- ♥ ● ● 18. Guns Livs Nämdö 08-571 560 17
- ♥ ● ● 19. Kymendö Service 08-501 542 65
- ♥ 20. ICA Nära Utö Livs 08-501 570 05
- 21. Rånö Livs 08-501 571 22
- ♥ ● ● 22. Nättarö Handelsbod 073-942 29 87
- ♥ 23. Saltboden Kök & Proviant 08-520 340 14

● = Drivmedel

● = Gasol

♥ = Hjärtstartare finns på ön

skargardshandlarna.se

Din matbutik i Stockholms skärgård

skärgårdshandlarna.se

Ladda ner
Skärgårdshandlarnas
App!

En tur i skärgården kräver inga förberedelser. Skärgårdens matbutiker har allt du behöver. Livsmedel, färsk fisk, nybakat bröd, skärgårdsslöjd och ofta lokalt odlade grönsaker. Vi vill med vårt breda sortiment och vår geografiska spridning att du ska få en trevlig och bekymmersfri tillvaro i Stockholms skärgård. Många av oss har bensin, gasol, är ombud för apotek och systembolag. Vissa av oss hyr även ut cyklar, kanoter och rum. Ring gärna din butik för sortiment och beställningar!

Samarbetspartners för en levande skärgård

festis

RAMLÖSA

Carlsberg

Kronfågel

bilar

Cloetta

**Vivels
BRÖD**
ETT STRÅ VASSARE

HANDLARN

**Dalarö
REDERI AB**

**Göteborgs
KEX**

FONTANA
— EST. 1978 —

Grönsakshallen
Svanda

magasinSKÄRGÅRD.

Ressel
REDERI AB

AGA

SJÖ&HAV
SWEDISH OUTDOOR CARE
EST. 2004

GB GLACE

öppet hav

bilden **BERÄTTAR**

Den lilla krutfabriken i Roslagen gick upp i rök inte bara en gång - utan tre. Vid sista explosionen dog chefen själv.

Nobels krutfabrik gick upp i rök

Nobeldagen firas varje år med pompa och ståt. Det känner väl alla till. Mindre känt är att i skuggan döljer sig död och elände. Dolt »sprängstoff« om en liten krutfabrik i Roslagen som flög i luften. Hela tre gånger! **TEXT:** Josefin Ekberg

BAKOM KUNGLIGHETER och pristagare i juveler och tjugiga kläder som roar sig på bankett, finns en bortglömd mindre smickrande berättelse med koppling till Alfred Nobel – dynamitens fader. Den om krutfabriken på Byle gård vid Rådmansö några mil utanför Norrtälje. Här framställdes krut och tändhattar baserade på Nobels uppfinning av nitroglycerin som sprängämne.

På Svenska Akademiens Nobelbibliotek är fabriken som ett oskrivet blad. Kanske för att det var ett sorgligt kapitel man helst vill glömma. Med omkomna och lemlästade människor. Idag är det inget man pratar om, men då för drygt 150 år sedan gick bybor och även viltet omvägar för att undvika den farliga »krutgården«.

Den första explosionen skedde hösten 1868 och hördes över hela Rådmansö. En ung kvinna Lovisa Christoffersdotter omkom, enligt vissa uppgifter var hon fästmö till Carl Wretling, chef över krutfabriken och sväger till Nobel. Hon skulle tända en brasa i spisen och en gnista for in i bakugnen och antände gasen som bildats när man torkade tändhattar. Detonationen blev extremt kraftig. Lovisa som snart skulle gifta sig sprängdes i tusen bitar och Wretling som vilade på en soffa slängdes ut på gården, men överlevde mirakulöst.

Fabrikens verksamhet återupptogs sen som om ingenting hänt. Så den 18 maj året därpå var det dags igen. Två unga bröder, 8-åriga August Carlsson och Johan Eric Carlsson 17 år, hade fått anställning.

Alfred Nobel

bilden **BERÄTTAR**

Nobel avporträtterad av Emil Österman.

och kratsade ur oljeskadade knallhattar med små järnborrar. De var nästan klara när explosionen skedde. Taket flög i luften och en vägg gav vika. Lille August avled men brodern klarade livhanken. Han fick svåra brännskador och förlorade ett öga. Chefen själv, Wretling befann sig också i rummet och led av dövhet en tid efteråt.

Slutet för krutfabriken

Huset renoverades och fabriken startade upp igen tills den tredje olyckan skedde. 28 september 1870 flög hela huset i luften av en våldsam detonation. Den här gången den sista för fabrikschefen som hittades med krossat huvud under ett bjällklager. En anställd C M Holm, avled senare på sjukhuset av sina skador. Hilda Nilsson, en annan medarbetare fick sitt ena ben amputerat. Olyckshändelsen blev dödsstöten för den lilla krutfabriken i Roslagen som försattes i konkurs.

Det var inte bara på landsbygden som Nobels krutfabriker råkade ut för sprängolyckor. Även i Stockholm drabbades krutfabriker av flera explosioner. Alfreds yngste bror Emil, 21 år dog vid en av dem. Det avskräckte dock inte från fortsatt arbete på området, tvärtom blev det kanske en morot att tillverka säkrare sprängmedel. Uppfinnargenen ärvde Alfred av sin far Immanuel Nobel. Några år

BAKGRUND:

Kemist och uppfinnare Alfred Nobel föddes 1833 i Stockholm och avled 10 december 1896 i San Remo, Italien. Han beviljades 355 patent, bland annat för tändhatten och dynamit. Vid sin död ägde han 93 fabriker i 20 länder. Han reste mycket och kallades »Europas rikaste vagabond«. Nobel hade fler strängar på sin lyra, han utvecklade konstsilke, byggde världens första aluminiumbåt och tog fram den första cykeln med flera växlar. Han talade fem språk flytande, skrev poesi och det historiska skådespelet »Nemesis«.

Nobel gifte sig aldrig och fick inga barn. Enligt hans testamente ärvde släkten endast runt en halv procent av hans förmögenhet värd 33 miljoner kronor (ofantligt mycket på den tiden), för att inte »underblåsa lättja« och »bidra till försöffning«. Med resten av tillgångarna bildades en stiftelse där räntan bidrar till utdelning av olika priser varje år. I fysik, kemi, medicin, litteratur och fred. För bedrifter som gjort störst nytta för mänskligheten, enligt hans egen vilja.

Sedan år 1901 firas Nobeldagen, alltid den 10 december. Numera också en allmän flaggdag i almanackan. I Stockholm, på Gamla Stan ligger »Nobel Prize Museum«.

bodde familjen i St Petersburg där fadern blev framgångsrik med att tillverka undervattensminor åt ryssarna.

Alfred Nobels uppfinningar blev banbrytande och användes i militära syften. Samtidigt var han anhängare av freds rörelsen. Han ägde en vapentillverkaren Bofors och tjänade multum på sitt imperium av företag runt om i Europa. På samma gång ligger han bakom världens största fredspris. Dualistiskt kan tyckas. Eller? Tänker på Ukraina som idag försvarar sig mot ryssen, för att förhoppningsvis lyckas uppnå fred för sitt land. Med hög motivation, kämpaglöd, uthållighet - och inte minst - stöd med modern krigsmateriel.

Är ett starkt försvar enda vägen att gå mot fred? Måste vi bekämpa våld med samma mynt? Vad skulle pacifisten Alfred Nobel ha svarat? Själv kan jag tycka att hela världen borde nedrusta och förbjuda krigsmateriel, en gång för alla. Men så har jag också blivit beskylld att vara naiv.

KÄLLOR: Boken »Sanningar och skrönor« av Olle Leino, artiklar av Manfred Ohlson och Christer Larsson i Norrtelje Tidning, samt websidan nobelprizemuseum.se.

Välkommen till Rådmansö

Till halvön Rådmansö som ligger öster om Norrtälje går E18 hela vägen till Kapellskärs hamn, där färjor dagligen kör rutten till Åland, Finland och Estland. Till Rådmansö hör en stor del skärgård med kända fyrplatser som Söderarm, Tjärven och Svenska Högarna. Före 1951 var Rådmansö landets största skärgårdskommun. Taxibåtar går från fiskebyn Refsnäs samt Östernäs på södra sidan. Sommartid trafikeras ibland Gräddö brygga. Bland annat den anrika ångbåten Blidösund. Runtom i skärgården finns ryssugnar, hållristningar och labyrinter. I Riddersholm står en vacker väderkvarn. Likaså på ön Lidö, ett stenkast från Rådmansö. Den ovanliga Mnemosynefjärilen kan skådas. I Kapellskär står ett minneskors över färjekatastrofen med Estonia. På platsen finns även en hållristning från 1752, då kung Adolf Fredrik och hans manskap väntade på bättre sjöväder. Här växer också »ryssgräset«, en kvarleva från rysshärjningarna.

Bröllop och fest!
Hyr bygdegården vid havet

www.radmansobydegard.se

SÖDERARM
MÖTEN I HAVSBANDET

0176-432 12
www.soderarm.com

Kapellskärs Camping
Vandrarhem

Tel 0176-442 33
www.kapellskarscamping.se

FRÖTUNA TAXI & BUSS AB
Vi hör dig lugnt och säkert

ABONNERING AV BUSSAR
Telefon 0176-26 90 65
www.frotunataxiobuss.se

Trevis
Måleri AB

070-403 31 03
www.trevismaleri.se

ZUMBA!
RÅDMANSÖ BYGDEGÅRD

move
CATARINA HAGSTRAND

www.movecatarina.se

Välkommen **GRÄDDÖ SALONGEN AB**

Ingela Wickman
Boka tid (i mån av tid drop in)

0176-401 41
ingela.wickman@hotmail.com
Mitt emot ICA i Gräddö

GRÄDDÖ BYGG & SNICKERI AB

TOTALENTREPRENÖR

Mattias Anders
070-723 41 20 070-723 41 21

www.graddobygg.se

DIN BYGGHANDEL!

BOLIST
RÅDMANSÖ

0176-40265 - info@bolistradmanso.se
www.bolistradmanso.se

RäfsnäsSåg AB

Välorterad ICA-butik

ATG, Svenska Spel och DVD-uthyrning
Ombud för Posten och Systembolaget

GRÄDDÖ
KEBAB • SALLAD • GRILL • PASTA

Lunch 110:--
(10-14) Ingår salladsbuffé, dryck, bröd, kaffe.
Fullständiga rättigheter **0176-400 11**
Öppet alla dagar 10-20

GRÄDDÖ
ELINSTALLATIONER AB

0709-556 636
www.graddoel.se

Tretåig mås bara på Nidingen

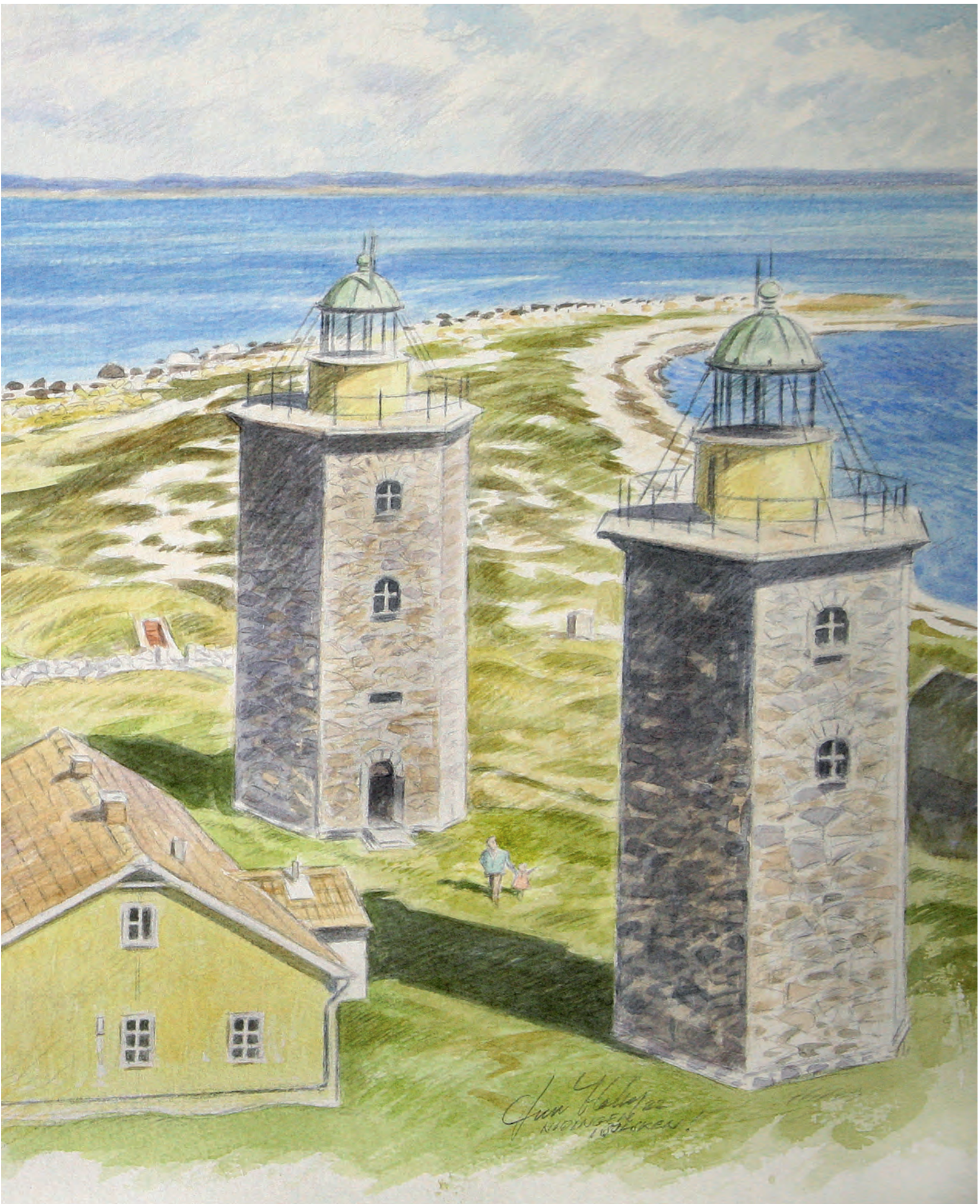
På västkusten mellan Göteborg och Varberg ligger Nidingen med sina tre fyrar. På ön häckar landets enda koloni av tretåig mås. Intill finns ökända och förrådiska rev. Här har cirka 700 skeppsbrott skett.

TEXT: Josefin Ekberg **ILLUSTRATION:** Lars Holm

FAKTA:

Nidingen ägs av Statens Fastighetsverk. Ön är ett skyddat naturreservat, ingår i Natura 2000 och förvaltas av Länsstyrelsen. Fyrornen är idag byggnadsminnesmärkta. Den ideella föreningen Nidingens Vänner (fd Rädda Nidingen) bildades i slutet av 1980-talet för att rädda dubbelfyrarna från hotet om rivning. Övernattning och transport med R.I.B.-båtar kan bokas via Destination Gottskär-Nidingen i samarbete med Gottskär Hotell. Det går också att boka dagsturer. Vid hårt väder riskeras dock att resan ställs in.

Se mer info på nidingensvanner.se,
gottskarhotell.com, dest-gottskar-nidingen.se.

Jan Halvorsen
KONGSBERG
1880

Den flacka rullstensåsen Nidingen

är omgiven av en massa farliga rev som lurar strax under ytan. Klockfotsrevet, Holländarrevet, Havrarevet och Lillandsrevet har satt skräck i många erfarna sjömän genom åren. Det sistnämnda är särskilt förrädiskt då det förflyttar sig med strömmar och vågor. Många har drunknat och här finns »Sveriges största skeppskyrkogård«.

De flesta fyrplatser är begåvade med en eller på sin höjd två fyrorn. Inte Nidingen som stoltserar med tre. Två likadana sexkantiga fyrar från 1834, delvis byggda av sten från muren runt Varbergs fästning. Och så den nya långsmala 23 meter höga betongfyren med svart bälte som uppfördes 1946. Men fyrar har funnits här sedan långt tidigare. Redan 1622 beslutade dåvarande regenten, danske kungen Christian IV, att bygga en fyrbåk. Den ersattes sen av en dubbel vippfyr. Troligen världens första. I den hissades två korgar med brinnande eld i.

Vid freden 1645 blev Nidingen svensk och Sverige fick sin första fyrplats. Vippfyrarna byttes av kostnadsskäl ut mot fyrgrutor. Då haglade klagomålen eftersom de syntes så dåligt. En mistsignalklocka i en stapel kom på plats, världens första mistsignalstation, som varnade sjöfarten vid dålig sikt. Men strandningarna fortsatte och även vid vackert väder, så 1875 sattes tre kanoner ut (varav en finns kvar idag). Varningsskott avfyrades när fartygen styrde mot något rev eller kom för nära. Den gamla mistsignalklockan finns nu bevarad hos Göteborgs Sjöfartsmuseum och används vid högtidliga tillfällen, som att ringa in nyåret.

Nidingen bemannades i begynnelsen av två män på entreprenad som skötte eldarna och bodde tillsammans i en liten enkel stenstuga. Med tiden utökades personalstyrkan och nya bostadshus byggdes. Öborna jagade säl, sjöfågel, fiskade och odlade grönsaker för att dryga ut kassan. En brunn med saltbräckt vatten fanns och regnvatten samlades in som dricksvatten. En tid bodde här tre familjer med totalt 23 barn. En skola drevs på ön 1881-1915.

Från och med årsskiftet 1978-1979 finns här inga bofasta längre. Idag är det

framförallt turister, båtfolk, naturvänner och ornitologer som kommer på besök.

Tretåig mås häckar

Nidingen har gott om fågel och en egen ringmärkningsstation. Tidigare häckade Europas äldsta strandskata på ön. Karaktärsfåglar är småskrake, kentsk tärna och tobisgrissla. Även kärnsnäppa, rödbena och skärpiplärka trivs här. År 2016 ringmärktes 110 fågelarter på ön. Men mest märkvärdigt är att här häckar landets enda koloni av tretåig mås. De första paren flyttade hit på 60-talet och har ökat till omkring 45 par. De häckar i dubbelfyrarnas fönsternischer och på ett sjömärke. Om sommaren kan man också få se ett gäng sälar ligga och sola på Klockfotsrevet i närheten.

Ön är karg och öppen och består mestadels av rullsten och grus, en rest av istiden för omkring 10 000 år sedan. Bara de tuffaste skärgårdsväxterna överlever förhållandena, strandkål, malört, marrip och strandtrift. Buskagen består av slån. Längs stränderna ligger stenblock upp-

kallade efter olika dramatiska historier.

»Norrman« lär vara döpt efter en norsk skuta som strandat här. »Jepp« är en sten med en järnstång som fått sitt namn då ett danskt skepp förläste på platsen. »Prästens grav« är ett stenkummel på öns östra udde där en ilandfluten dansk präst lär ligga begravnen.

Summa summarum har fyrplatsen mycket att skryta med. Sveriges enda häckande tretåig mås, världens första vippfyr, världens första mistsignalstation, Sveriges första fyrplats, Sveriges största skeppskyrkogård och Europas äldsta strandskata. Arkipelagen kallas också »västkustens sydligaste skärgård«. Inte illa. 🐦

Namnet Nidingen:

Ursprunget tvistar de lärde om. Enligt vissa från platsens dåliga rykte och som tagit så många sjömäns liv, ordet betyder »illgärning«. Någon menar att det härrör av öns form som liknar en späckhuggare, på fornvästnordiska »hnydingr«. En teori är betydelsen »ön mot vilken sjön gnider«. Eller kommer det från »tända stockeldar«, eller »nyingar«?

FOTO: ANNELI KARLSSON, SJÖHISTORISKA MUSÉÉT

I samband med utställningen har boken »Föremål på flykt« kommit ut.

Vrak av flyktbåt på Järflotta. Fem personer från Nargö flydde i den 1943.

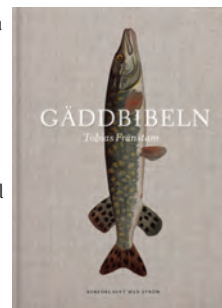
Symaskinen fick följa med, trots vikten. Den väger 14 kilo.

Boktips
Bibel om gäddfiske

Allt om att fiska gädda

Plötsligt! Ett par försiktiga ryck i reven innan ett våldsamt hugg som får hela spöet att böja sig och rullen att rusa. Har gammalgäddan äntligen huggit? I regn och storm vid yttersta havsbandet, till solsken och stiltje i små båtar längs en vassrugg så står dom där. Entusiaster i alla åldrar. Kast efter kast i timmar under tystnad med förhoppning om att få fånga Esox Lucius, kungen under ytan. Gäddan gäckar. Gäddbibeln är den första heltäckande boken sedan 70-talet om gäddan. En komplett lots för varje sportfiskare. Oavsett nybörjare eller veteran. Här tar fiskeribiologen Tobias Fränstam med oss på en fantastisk resa under ytan i jakten på svar. Flock eller revir. Djupt eller grunt. Klart eller grumligt. Gäddans sinnen. Insjö eller kustmiljö. Gamla såsom nya fiskemetoder och redskap. Även omgivningsfaktorer som väder, vattenstånd, månfas, bananer i båten och gäddans fiender behandlas. Den tjocka boken är fylld av historier, djup kunskap, unika bilder, illustrationer och recept. Allt du behöver i jakten på gammalgäddan.

TITEL: Gäddbibeln
FÖRFATTARE: Tobias Fränstam, Johan Tell
FÖRLAG: Max Ström
ANTAL SIDOR: 302
CIRKAPRIS: 429 kr
ISBN: 978-91-71265-72-2

Utställning om balternas flykt

På Sjöhistoriska muséet i Stockholm pågår sedan i höstas utställningen »Flykten från Baltikum 1943-1944«. Den visar och berättar om olika föremål som flyktingar från Estland, Lettland och Litauen fick med sig, när de under dramatik och risk för sina liv flydde i sina båtar över Östersjön. Över 30 000 personer varav 5 000 barn tog till flykten från ryssars och tyskers okupationer under andra världskriget. Många kom till Sverige och vår skärgård. De flesta återvände aldrig hem. Först 1991 frigjordes de baltiska staterna från Ryssland. En högtintressant utställning med tanke på dagens krig och annekteringar i Ukraina. Den visas under hela 2023.

Väddö Båtcenter – Din båtpartner!

Fullserviceverkstad och vinterförvaring **Säljer, köper och byter.** Nya och begagnade båtar & motorer.

Välkommen till Väddö!

ICA VÄDDÖ
Supermarket 0176-77880

God Jul & Gott Nytt År!
önskar

magasinskärgård.
sinna/smak/sevärdheter

Nästa nummer kommer 27 mars 2023.

Vill du vara med?

Kontakta Josefin Ekberg på 0709-701 901 eller
josefin@magasinskargard.se

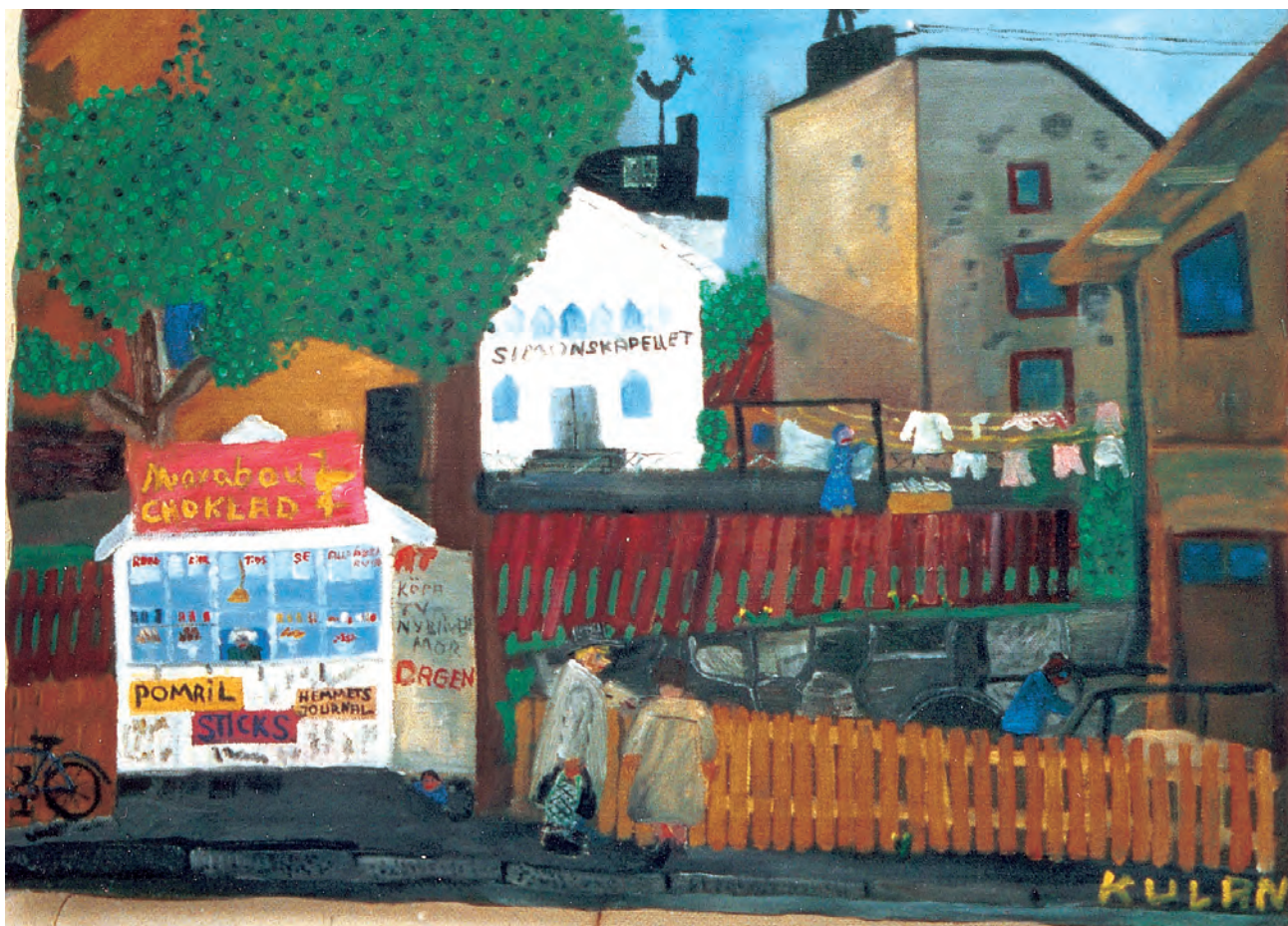
percys
CATERING

0176-525 12
info@sirpercys.se
www.sirpercys.se

**Spännande & traditionell
mat med skärgårdskänsla**

Olika bufféer • Bröllopsmenyer • Företagsfester
Glas & porslin • Bord & stolar

Ni ordnar festen – vi ordnar resten

Tavlan som blev startskottet

Erik »Kulan« Wennberg blev konstnär sent i livet. Avgörande för hans nya karriär var den här tavlan. Av barndomens kära och nu förlorade Hagalund i Solna. Verket satte fart på hans naivistiska och säregna stil, ofta med måsar och sotare i bilden. Alla med sin egen historia.

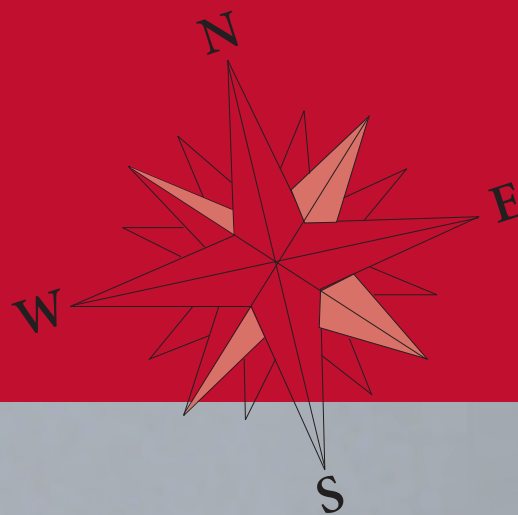
Kulan hittade motivet till bilden i en bok av Björn Breithotz där hans föräldrar var fotograferade. Kulans mor hade skrivit mycket om gamla Hagalund. Skriften lämnade Kulan sedan till Solna kommun. Och då fick han frågan om han ville skriva om Hagalund. Han började skriva men föredrog att illustrera istället och porträtterade Hagalund med sina oljemålningar. Sedan fortsatte han av bara farten att måla sådant som hänt, gamla historier från både Hagalund och skärgården. Ofta från

Rödlöga där familjen spenderade sina somrar. Ibland från Stockholm, Norrtälje och även Venedig(!). Till och med teaterföreställningar har målats av.

Den här bilden föreställer Hagalunds torg. Den vita kiosken kallades »Nellans kiosk« eller »Wennbergs kiosk«. Nellan var Kulans farmor. 1928 dog hennes make. Då satt Uno Scotts mormor i kommunalnämnden och hon fick A-laget som satt på bänken att bygga en kiosk åt änkan, så hon kunde försörja sig

och sitt barn som var Kulans pappa. Damen som hänger tvätt på bilden är Kulans kompis mamma Gerda. Mannen är Acke Svensson, dödgravare på Solna kyrkogård och Nellans nye man. Farmodern drev kiosken ända till 1962, då den flyttades till hennes tomt i närheten av Gubboda söder om Spillersboda utanför Norrtälje. Kulan var ofta där och läste serietidningar och åt godis. Kiosken och trädet som växte intill bildade en håla där han låg gömd och kollade i smyg på allt som hände.

Guiden

SÖDERARM

Tull nr.
1660 Stavsnäs

Din Skärgårdsguide

Hjälper dig att hitta krogar, vandrarhem,
spa, sjötaxi och sjöräddning. Och mycket mycket mer...

Nytta o. nöje

Antikt/Loppis

VEGA ANTIKLADAN, NYNÄSV. 3 HANINGE
»En av Haninge kommuns kulturhistoriska byggnader«
072-519 19 63
Vega Antikladan på Facebook
@vega.antikladan på Instagram
www.kvarngarden.se

Antikt/Hantverk

FYRVERKET I MARINBODEN TROSA HAMNBODARNA
fyr@telia.com
070-576 01 26
www.fyrverket.se
facebook.com/marinboden

Badtunna/Bastu

DJURÖNÄSET, DJURÖ
08-571 490 00
www.djuronaset.com
SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se
SÖDERARM – FYREN I ÅLANDS HAV
0176-432 12
www.soderarm.com

Bageri

ADAS KAFÉ & BAGERI, ÖSTHAMMAR
0173-129 99
www.adaskafe.se

NILSSONS BAGERI, TROSA/NYKÖPING
0156-123 94 (Trosa),
0155-212 325 (Nyköping)
www.mekkakonditori.se
KAFÉ WILMA, ÖREGRUND
0173-300 31
www.kafewilma.se

Bastu/Jacuzzi

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgard.se
facebook.com/bergsgardtrosa
STF LILLSVEDS VANDRARHEM, VÄRMDÖ, 08-541 385 30
www.lillsved.se/stfvandrarhem
SKÄRGÅRDSHOTELLET, NYNÄSHAMN
08-520 111 20
www.skargardshotellet.se

Boende

Norra Uppland

HOTELL ADAS, ÖSTHAMMAR
0173-129 99
www.adaskafe.se
EPOKGÅRDEN, ÖREGRUND
0173-302 00
www.epokgarden.se
HOTELL KLOCKARGÅRDEN, ÖREGRUND
0173-300 65
www.klockargarden.nu
NORRSKEDIKA HOTELL & CAFÉ
0173-150 55
www.norrskedikahotell.se
STRANDHOTELLET, ÖREGRUND
0173-316 00
www.strandhotellet.nu

ÖRSKÅRS FYR
Boka@orskarsfyr.se
www.orskarsfyr.se

Norra skärgården

ARHOLMA NORD
0176-560 40
www.arholmanord.se
CARLBERG BED & BREAKFAST, BERGSHAMRA
0176-260 420
www.carlbergbo.se
KAPELSKÅRS CAMPING & VANDRARHEM, RÅDMANSÖ
0176-442 33
www.kapellskarscamping.se
FURUSUNDS VÄRDShUS, FURUSUND
0176-803 44
www.facebook.com/Furusund
Värdshus
HAGA GÅRD & STALL, HERRÄNG
070-611 35 52
www.hagastall.se
LIDÖ VÄRDShUS, LIDÖ
0176-404 99,
www.lidovardshus.com
SVEN FREDRIKSSON BED & BREAKFAST, NORRTÄLJE
070-209 42 43
www.svenfredriksson.com
SÖDERARM – FYREN I ÅLANDS HAV
0176-432 12
www.soderarm.com
ÅTELLET I NORRTÄLJE
0176-70 04 50
www.atellet.se

Mellersta skärgården

DJURÖNÄSET, DJURÖ
08-571 490 00
www.djuronaset.com

FÅGELBROHUS, VÄRMDÖ
08-571 419 00
www.fagelbrohus.se
GRAND HOTEL SALTSJÖBADEN
08-506 170 00
www.grandsaltsjobaden.se
GRINDA VÄRDShUS, GRINDA
08-542 494 91
www.grinda.se
IDÖBORG KONFERENS & RETREAT
08-571 590 66
www.idoborg.se
KERSTIN ÖHMAN MOBERG, NÄMDÖ
070-433 11 66
STF LILLSVEDS VANDRARHEM, VÄRMDÖ
08-541 385 30
www.lillsved.se/stfvandrarhem
SANDHAMNS VÄRDShUS,
08-571 530 51
www.sandhamns-vardshus.se
SANDS HOTELL & BISTRO, SANDHAMN
08-571 530 20
www.sandshotell.se
SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se
STORA KALHOLMENS VANDRARHEM
070-337 82 45
www.storakalholmen.se
SVARTSÖ SKÄRGÅRDSHOTELL & VANDRARHEM, SVARTSÖ
08-542 474 00
www.svartsonorra.se
WAXHOLMS HOTELL, VAXHOLM
08-541 301 50
www.waxholmsshotell.se
VILLA PARADIS B & B, VAXHOLM
0768-676 720
www.villaparadis.se
facebook.com/villaparadis
VÅR GÅRD SALTSJÖBADEN
08-748 77 00
www.vargard.se

Södra skärgården

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgard.se
facebook.com/bergsgardtrosa

FIRST CAMP NICKSTABADET, NYNÄSHAMN
08-520 127 80
www.firstcamp.se/nickstabadet-nynashamn

FJÄRDLÅNG VANDRARHEM
073-595 53 03
www.fjarlang.com

GRUNDETS VANDRARHEM, RÖGRUND
08-571 561 10
www.grundet.se

HÄRINGE SLOTT, VÄSTERHANINGE
08-504 204 40
www.haringeslott.se

KÖRUNDA GOLF & KONFERENSHOTELL, ÖSMO-NYNÄSHAMN
08-520 390 30
www.korunda.se

LANDSORTS VANDRARHEM,
0732-31 90 01
www.landsortsvandrarhem.se

LOTSTORNET & SVEDTILJAS, LANDSORT
08-520 341 11,
www.g-mo.se

NYNÄS HAVSBAD, NYNÄSHAMN
08-502 604 00
www.nynashavsbad.se

ORNÖ SKÄRGÅRDSHOTELL, ORNÖ
08-501 560 04
073-650 04 11
www.ornoskargardshotell.se

NÄTTARÖ GÅRD & RESORT, NÄTTARÖ
08-520 400 30
www.nattaro.se

SKÄRGÅRDSHOTELLET, NYNÄSHAMN
08-520 111 20
www.skargardshotellet.se

SÄLSTATIONEN, GÄLÖ
073-97 04 753,
076-54 24 005
www.salstationen.com

TRE SMÅ RUM I TROSA BED & BREAKFAST, TROSA
0156-121 51
www.tresmarumitrosa.se
facebook.com/tresmarumitrosa

TROSA STADSHOTELL, TROSA
0156-170 70
www.trosastadshotell.se
facebook.com/trosastadshotell

UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

VEGA STADSHOTELL, NYNÄSV. 8 HANINGE
»Ett charmant och prisvärt affärs/familjehotell«
08-777 22 91
www.vegastadshotell.se

SMÅDALARÖ GÅRD, DALARÖ
08-501 551 00
www.smadalarogard.se

Åland

GRANLUNDA GÅRD, JOMALA
+358 40 52 22 514,
+358 457 33 14 229
www.granlundagard.ax

KÄRINGSUND RESORT & CONFERENCE
+358 18 380 00
www.karingsund.ax

Boule

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se

Camping

FIRST CAMP NICKSTABADET, NYNÄSHAMN
08-520 127 80
www.firstcamp.se/
nickstabadet-nynashamn

KAPELLSKÄRS CAMPING & VANDRARHEM, RÅDMANSÖ
0176-422 33
www.kapellskarscamping.se

TROSA HAVSBAD, TROSA
0156-124 94
www.trosahavsbad.se

UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Cykel

CARLBERG BED & BREAKFAST, BERGSHAMRA
0176-260 420
www.carlbergbo.se

FORSMARKS VÄRDShUS,
0173-501 00
www.forsmarkwardshus.se

GRINDA VÄRDShUS, GRINDA
08-542 494 91
www.grinda.se

STF LILLSVEDS VANDRARHEM, VÄRMDÖ
08-541 385 30,
www.lillsved.se/stfvandrarhem

ORNÖ BÅTVARV
08-501 581 00
www.ornobatvarv.se

SVARTSÖ LANTHANDEL, SVARTSÖ
08-542 473 25
www.svartsolanhandel.se

SVARTSÖ SKÄRGÅRDSHOTELL & VANDRARHEM,
08-542 474 00
www.svartsonorra.se

UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Event/charter/båttur

IDÖBORG KONFERENS & RETREAT
08-571 590 66
www.idoborg.se

LINJETTCHARTER, NORRTÄLJE
070-571 85 50
www.linjettcharter.se

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se

SÖDERARM – FYREN I ÅLANDS HAV
0176-432 12
www.soderarm.com

UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Fiske/sportfiske

STF LILLSVEDS VANDRARHEM, VÄRMDÖ
08-541 385 30,
www.lillsved.se/stfvandrarhem

Gokart

GOKART FÖR ALLA, MALSTA
0176-22 62 62
www.gokartforalla.se

Golf

KÖRUNDA GOLF & KONFERENSHOTELL, ÖSMO-NYNÄSHAMN
08-520 390 30
www.korunda.se

Grupp & Ledarskaps-utveckling

ÄVENTYRENS Ö, ÅKERSBERGA
08-540 881 16
www.avenyrenso.se
facebook.com/avenyrenso

Guidning

SÄLSTATIONEN, GÄLÖ
073-97 04 753, 076-54 24 005
www.salstationen.com

VILL DU OCKSÅ SYNAS HÄR?
För 600 kr per år är platsen din. Boka till:
josefin@magasinskargard.se

Gym

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se

Gårdsbutik

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgard.se
facebook.com/bergsgardtrosa

OSTMAKERIET, RINDÖ
070-726 60 59
www.ostmakeriet.se

SAMSTORPS GÅRD, RÅDMANSÖ
0708-87 13 67, 070-879 69 69
www.samstorp.se

Gästhamn

DALARÖ TURISTBYRÅ & GÄSTHAMN, DALARÖ
08-501 508 66,
www.dalaro.se

DJURÖNÄSET, DJURÖ
08-571 490 00
www.djuronaset.com

GRINDA VÄRDShUS
08-542 494 91
www.grinda.se

GRÄDDÖ MARINA, RÅDMANSÖ
0176-409 00
www.graddomarina.se

LIDÖ VÄRDShUS
0176-404 99
www.lidovardshus.com

LINANÄS GÄSTHAMN, LJUSTERÖ
08-542 400 10
www.linanasgasthamn.se

NYNÄSHAMNS GÄSTHAMN
08-520 116 35
www.nynashamn.se/gasthamn

ORNÖ BÅTVARV
08-501 581 00
www.ornobatvarv.se

SVARTSÖ LANTHANDEL, SVARTSÖ
08-542 473 25
www.svartsolanhandel.se

UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Hästhotell

Åland

GRANLUNDA GÅRD, JOMALA
+358 40 52 22 514
+358 457 33 14 229
www.granlundagard.ax

Kajak

IDÖBORG KONFERENS & RETREAT

08-571 590 66
www.idoborg.se
LIDÖ HERRGÅRD, LIDÖ
0176-404 99
www.lidovardshus.com

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS,
ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se
STF LILLSVEDS VANDRARHEM,
VÄRMDÖ,
08-541 385 30,
www.lillsved.se/stfvandrarhem

Kajak/SUP

GRINDA VÄRDShUS, GRINDA
08-542 494 91
www.grinda.se
KAJAK & UTELIV, RÅDMANSÖ
0176-403 15
www.kajak-uteliv.com

Konferens

Norra Skärgården

ARHOLMA NORD, ARHOLMA
0176-560 40
www.arholmanord.se
LIDÖ HERRGÅRD, LIDÖ
0176-404 99
www.lidovardshus.com
RÅDMANSÖ BYGDEGÅRD, GRÄDDÖ
0709-701 901
www.radmansobygdegard.se
SÖDERARM – FYREN I ÅLANDS HAV
0176-432 12
www.soderarm.com

Mellersta Skärgården

DJURÖNÅSET, DJURÖ
08-571 490 00
www.djuronaset.com
FÅGELBROHUS, VÄRMDÖ
08-571 419 00
www.fagelbrohus.se
GRAND HOTEL SALTSJÖBADEN
08-506 170 00
www.grandsaltsjobaden.se
GRINDA VÄRDShUS, GRINDA
08-542 494 91
www.grinda.se
IDÖBORG KONFERENS & RETREAT
08-571 590 66
www.idoborg.se

VILL DU OCKSÅ SYNAS HÄR?

För 600 kr per år är
platsen din. Boka till:
josefin@magasinskargard.se

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS,

ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se
STF LILLSVEDS VANDRARHEM,
VÄRMDÖ
08-541 385 30,
www.lillsved.se/stfvandrarhem
VAXHOLMS KASTELL, VAXHOLM
08-12 00 48 70
www.kastellet.com
ÅVENTYRENS Ö, ÅKERSBERGA
08-540 881 16
www.avenyrenso.se
facebook.com/avenyrenso
VÅR GÅRD SALTSJÖBADEN
08-748 77 00
www.vargard.se

Södra Skärgården

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgardtrosa.se
facebook.com/bergsgardtrosa
GRUNDETS VANDRARHEM,
RÖGRUND
08-571 561 10
www.grundet.se
GULA VILLAN, UTÖ
08-501 574 10
www.gulavillanuto.se
HÄRINGE SLOTT, VÄSTERHANINGE
08-504 204 40
www.haringeslott.se
LANDSORTS VANDRARHEM
08-520 341 05
www.landsort.com
LOTSTORNET & SVEDTILJAS,
LANDSORT
070-542 80 48
www.g-mo.se
ORNÖ SKÄRGÅRDSHOTELL, ORNÖ
08-501 560 04, 073-650 04 11
www.ornoskargardshotell.se
SMÅDALARÖ GÅRD, DALARÖ
08-501 551 00
08-501 551 35 (boka bord)
www.smadalarogard.se
TROSA STADSHOTELL, TROSA
0156-170 70
www.trosastadshotell.se
facebook.com/trosastadshotell
UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se
KÖRUNDA GOLF & KONFERENSHOTELL,
ÖSMO-NYNÅSHAMN
08-520 390 30
www.korunda.se

Åland

GRANLUNDA GÅRD, JOMALA
+358 40 52 22 514,
+358 457 33 14 229
www.granlundagard.ax
KÅRINGSUND RESORT & CONFERENCE
+358 18 380 00
www.karingsund.ax

Kiosk/Servering/ Minilivs

UTÖ VÄRDShUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Krogar/cafeer

Norra Uppland

ADAS KAFÉ & BAGERI, ÖSTHAMMAR
0173-129 99
www.adaskafe.se
NORRSKEDIKA HOTELL,
NORRSKEDIKA
0173-150 55
www.norrskedikahotell.se

Norra skärgården

ANKARET RESTAURANG & BISTRO,
ÅLMSTA
0176-520 20
www.ankaret.net
ARHOLMA NORD, ARHOLMA
0176-560 40
www.arholmanord.se
CAFÉ TRUTEN, RÖDLÖGA
0176-871 01 (sommartid)
www.rodlogaboden.se
FURUSUNDS VÄRDShUS, FURUSUND
0176-803 44
www.facebook.com/Furusund
Värdshus
LIDÖ HERRGÅRD, LIDÖ
0176-404 99
www.lidovardshus.se
LOTSVILLAN PAD THAI,
SIMPNÄS-BJÖRÖ
0176-525 12 (sommartid)
www.sirpercys.se
PIZZERIA GRÄDDÖ, GRÄDDÖ
0176-400 11
SAMSTORPS GÅRD, RÅDMANSÖ
0708-87 13 67, 070-879 69 69
www.samstorp.se
VISCHAN PÅ KRÖNS, VÄDDÖ
0176-510 41
www.kronstradgard.se/
tradgardscape
SÖDERARM – FYREN I ÅLANDS HAV
0176-432 12
www.soderarm.com

Mellersta skärgården

DJURÖNÅSET, DJURÖ
08-571 490 00
www.djuronaset.com
GRAND HOTEL SALTSJÖBADEN
08-506 170 00
www.grandsaltsjobaden.se
GRINDA VÄRDShUS,
08-542 494 91
www.grinda.se

OSTMAKERIET, RINDÖ
070-726 60 59
www.ostmakeriet.se
RÖKERIET FJÄDERHOLMARN
08-716 50 88
www.rokeriet-fjaderholmarna.se
SANDHAMNS VÄRDShUS
08-571 530 51
www.sandhamns-vardshus.se
SANDS HOTELL & BISTRO, SANDHAMN
08-571 530 20
www.sandshotell.se
SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS,
ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se
SOLBRÄNNAN RESTAURANG & CAFÉ,
ÖSTERSKÅR/ÅKERSBERGA
08-540 609 09
www.solbrannan.se
facebook.com/Solbrännan
STAVSNÄS SJÖKROG, STAVSNÄS
0760-08 15 16
www.stavsnassjokrog.se
WAXHOLMS HOTELL, VAXHOLM
08-541 301 50
www.waxholmshotell.se
VAXHOLMS KASTELL, VAXHOLM
08-12 00 48 70
www.kastellet.com
ÖSTANÅ SJÖKROG, ÖSTANÅ F
ÄRJELÄGE
08-543 531 00
www.ostanasjokrog.se
FÅGELBROHUS, VÄRMDÖ
08-571 419 00
www.fagelbrohus.se
VÅR GÅRD SALTSJÖBADEN
08-748 77 00
www.vargard.se

Södra skärgården

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgard.se
HÄRINGE SLOTT, VÄSTERHANINGE
08-504 204 40
www.haringeslott.se
LOTSTORNET & SVEDTILJAS,
LANDSORT
070-542 80 48
www.g-mo.se
NILSSONS BAGERI,
TROSA/NYKÖPING
0156-123 94 (Trosa),
0155-212 325(Nyköping)
www.mekkakonditori.se
NYNÄS HAVSBAD, NYNÄSHAMN
08-520 604 00
www.nynashavsbad.se
NÄTTARÖ GÅRD & RESORT,
NÄTTARÖ
08-520 400 30
www.nattaro.se
ORNÖ BÅTVARV, ORNÖ
08-501 581 00
www.ornobatvarv.se
SYSTRARNA BRÄDHE'S, NÄVEKVARN
070-611 11 03
www.systrambradhe.com

**TRE SMÅ RUM I TROSA
BED & BREAKFAST, TROSA**
0156-121 51
www.tresmarumitrosa.se
facebook.com/tresmarumitrosa

TROSA STADSHOTELL, TROSA
0156-170 70
www.trosastadshotell.se
facebook.com/trosastadshotell

UTÖ VÄRDHUS, 08-504 203 00
www.utovardshus.se

VEGABAREN, NYNÄSV. 8 HANINGE
»Sveriges grönaste hamburgare.
Valfria färskt grönsaker.
Över 100 maträtter.«
08-777 20 58
www.vegabaren.se

**KÖRUNDA GOLF & KONFERENSHOTELL,
ÖSMO-NYNÄSHAMN**
08-520 390 30
www.korunda.se

SMÅDALARÖ GÅRD, DALARÖ
08-501 551 00
www.smadalarogard.se

Livsmedel

GRINDA LANTHANDEL, GRINDA
08-542 494 91
www.grinda.se

ICA BAROMETERN, VÄDDÖ
0176-930 04
www.ica.se/butiker/norra/
norraltje/ica-barometern

ICA GRÄDDÖ SKÄRGÅRDSHANDEL
0176-400 12

ICA KASTBERGS, HÅLLNÄS
0294-220 05
www.ica.se/kastbergs

ICA TORGET, SKÄPLINGE
0294-102 55, www.ica.se

ICA VÄDDÖ KASSEN, ÄLMSTA
0176-778 80

LINANÄS GÄSTHAMN, LJUSTERÖ
08-542 400 10
www.linanastastadshotell.se

RÖDLÖGABODEN, RÖDLÖGA
0176-870 60 (öppet sommartid)
www.rodlogaboden.se

SPILLERSBODA LANTHANDEL
0176-22 10 01
facebook.com/spillersboda-
lanthandel

SVARTSÖ LANTHANDEL, SVARTSÖ
08-542 473 25
www.svartsolanthandel.se

SYSTRARNA BRÅDHE'S, NÄVEKVARN
070-611 11 03
www.systrarnabradhe.com

Lägerverksamhet

ÄVENTYRET VÄSSARÖ
0173-371 19
www.aventyretvassaro.se

Marina/Varv

BERGSHAMRA VARV,
0176-26 20 68
www.bergshamravav.se

GRÄDDÖ MARINA, RÅDMANSÖ
0176-409 00
www.graddomarina.se

GRÄSKÖ BÅTVARV
0708-53 63 13
www.graskobatvarv.se

LAGERVIKS BÅTVARV, BLIDÖ
0176-820 04
www.lagerviks.se

ORNÖ BÅTVARV,
08-501 581 00
www.ornobatvarv.se

SKÄRGÅRDSVARVET, GRÄDDÖ
0730-29 39 49
www.skargardsvarvet.se

SVINNINGE MARINA, ÅKERSEGA
08-540 631 55
www.svinnigemarina.se

Minigolf

SAMSTORPS GÅRD, RÅDMANSÖ
0708-87 13 67, 070-879 69 69
www.samstorp.se

TROSA HAVSBAD, TROSA
0156-124 94
www.trosahavsbad.se

UTÖ VÄRDHUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Museum

**BATTERI ARHOLMA KUSTFÖRSVARS-
MUSEUM, ARHOLMA**
0176-560 40
www.batteriarholma.se

KLAVERENS HUS, LÖVSTABRUK
076-904 89 16
www.klaverenshus.se

KLUBB MARITIM, OXELÖSUND
073-815 74 52
klubbmaritim.weebly.com

**KNUTMASSOMUSEET KVARNEN,
GIMO, 0173-867 95,**
www.knutmasso.se

MÖJA HEMBYGDMUSEUM, MÖJA
0705-73 83 13
www.hembygd.se/stockholm/
moja

NYNÄSHAMNS JÄRNVÄGSMUSEUM
08-754 24 34
www.njm.nu

ORNÖ MUSEUM, 070-796 18 18
www.ornomuseum.se

ROLAND SVENSSON MUSEET, MÖJA
070-553 973 23
www.moja.nu/roland-svensson-
museet

SJÖFARTSMUSEET, ÄLMSTA
0176-502 59
www.sjofartsmuseet.se

SKÄRGÅRDSMUSEET, STAVSNÄS
info@skargardsmuseet.org
www.skargardsmuseet.org

**NATURUM STENDÖRREN, TROSA/
NYKÖPING**
0155-26 31 80
www.naturumstendorren.se

VAXHOLMS FÄSTNINGSMUSEUM
08-12 00 48 70
www.vaxholmsfastning.se

VAXHOLMS KASTELL, VAXHOLM
08-12 00 48 70
www.kastellet.com

**VETERANTRAKTORKLUBBEN NORR-
TELJE, FÄRSNA**
www.veterantraktorklubben.nu

**ÅLANDS FOTOGRAFISKA MUSEUM,
BASTÖVÄGEN 7, PÅLSBÖLE**
+358 (0)18 439 64,
alands.fotografiska.museum@
aland.net
www.alandsfotografiska-
museum.com

Ridning

Norra skärgården

HAGA GÅRD & STALL, HERRÄNG
070-611 35 52
www.hagastall.se

Åland

GRANLUNDA GÅRD, JOMALA
+358 40 52 22 514,
+358 457 33 14 229
www.granlundagard.ax

Sjöpolis

SJÖPOLISEN I STOCKHOLMS LÄN
010-563 73 26
Tips till sjöpolisen 114 14
www.polisen.se
www.batsamverkan.se

Sjömack

GRINDA WÄRDHUS, GRINDA
08-542 494 91
www.grinda.se

RÖDLÖGABODEN, RÖDLÖGA
0176-870 60
www.rodlogaboden.se

VILL DU OCKSÅ SYNAS HÄR?
För 600 kr per år är
platsen din. Boka till:
josefin@magasinskargard.se

Sjöräddningen

(vid allvarlig olycka ring 112)

Arkösund, 0705-80 81 24
Möja, 0705-80 81 22
Räfsnäs, 0705-80 81 18
Trosa, 0705-80 81 23
Stockholm, 0705-80 82 01
Öregrund, 0705-80 81 17

Sjötaxi/rederier

BLIDÖSUNDSBOLAGET
08-34 30 90
www.blidosundsbolaget

NORRA SKÄRGÅRDSTRAFIKEN, BLIDÖ
070-932 97 95

ROSLAGENS SJÖTRAFIK, SANDHAMN
070-691 38 58
www.roslagenssjotrafik.se

SKÄRGÅRDSTJÄNSTER, YXLAN
070-537 90 19
www.taxibat.nu

**SKÄRGÅRDSTRAFIK & CHARTER,
STAVSNÄS**
08-571 501 00
www.battaxi.se

UTÖ VÄRDHUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

WAXHOLMSBOLAGET
08-679 58 30 (turupplysning)
www.waxholmsbolaget.se

Skulpturer

STAFFAN STRAND, HARG
0730-817 313
www.strandsculptures.se

Spa/relax

DJURÖNÄSET, DJURÖ
08-571 490 00
www.djuronaset.com

GRAND HOTEL SALTSJÖBADEN
08-506 170 00
www.grandsaltsjobaden.se

NYNÄS HAVSBAD, NYNÄSHAMN
08-502 604 00
www.nynashavsbad.se

TROSA STADSHOTELL, TROSA
0156-170 70
www.trosastadshotell.se
facebook.com/trosastadshotell

SKÄRGÅRDSHOTELLET, NYNÄSHAMN
08-520 111 20
www.skargardshotellet.se

Stugor

Norra Uppland

EPOKGÅRDEN, ÖREGRUND
0173-302 00
www.epokgarden.se
ÖRSKÅRS FYR
0173-340 21
www.orstkarsfy.se

Norra Skärgården

KAPELLSKÅRS CAMPING & VANDRARHEM RÅDMANSÖ
0176-442 33
www.kapellskarscamping.se
LIDÖ VÄRDHUS, LIDÖ
0176-404 99
www.lidovardshus.com

Mellersta Skärgården

GRINDA STUGBY, GRINDA
08-542 494 91
www.grindawardshus.se
IDÖBORG KONFERENS & RETREAT
08-571 590 66
www.idoborg.se
KERSTIN ÖHMAN MOBERG, NÄMDÖ
070-433 11 66
STOCKHOLMS SKÄRGÅRDSTUGOR
08-570 231 31
www.skargardsstugor.se
SVARTSÖ SJÖBODAR, SVARTSÖ
08-542 471 10
www.svartsosjobodar.se
VILLA PARADIS B & B, VAXHOLM
0768-676 720
www.villaparadis.se
facebook.com/villaparadis

Södra Skärgården

FIRST CAMP NICKSTABADET, NYNÄSHAMN
08-520 127 80
www.firstcamp.se/
nickstabadet-nynashamn
ORNÖ BÅTVARV,
08-501 581 00
www.ornobatvarv.se
SÄLSTATIONEN, GÄLÖ
073-97 04 753,
076-54 24 005
www.salstationen.com

UTÖ STUGA,
070-251 01 21,
www.utostuga.se

Ställplatser

SAMSTORPS GÅRD, RÅDMANSÖ
0708-87 13 67
www.samstorp.se

Turistbyråer

DESTINATION DALARÖ
08-501 508 00
www.dalacro.se
LÖVSTABRUKS TURISTINFORMATION
0295-202 20,
0295-214 06 (bokning)
www.vallonbruken.nu,
www.bokauppland.se
MÖJA TURISM
08-571 640 53
www.mojaturistinfo.se
NYKÖPINGS TURISTBYRÅ
0155-24 82 00
www.visitnykoping.se
NYNÄSHAMNS TURISTBYRÅ
08-520 737 00
www.visitnynashamn.se
OXELÖSUNDS TURISTBYRÅ
0155-383 50
www.visitoxelosund.se
TROSA TURISTCENTER
0156-522 22
www.trosa.com
VAXHOLMS TURISTBYRÅ
08-541 314 80
www.vaxholm.se
VISIT LANDSORT
www.visitlandsort.se
VISIT ROSLAGEN
0767-650 660
www.roslagen.se
VISIT VÄRMDÖ
08-570 346 09
www.varmdo.se
VÄDDÖBYGDENS TURISTINFORMATION
www.vaddobygden.se
ÅLANDS TURISTFÖRBUND
+358 (0)18 240 00
www.visitaland.com

Utomhus-SPA

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se

Vattenskidor/ Wakeboard

VILLA PARADIS B & B, VAXHOLM
0768-676 720
www.villaparadis.se
facebook.com/villaparadis

Viltsafari

SAMSTORPS GÅRD, RÅDMANSÖ
0708-87 13 67, 070-879 69 69
www.samstorp.se

Vinprovning

SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se
VINPROVNING ENOGASTRONOMISKA UPPLEVELSER
Systembolaget Sök dryck/
Gustavino, 070-798 24 48
www.gustavino.se

Yoga

IDÖBORG KONFERENS & RETREAT
08-571 590 66
www.idoborg.se
SKÅVSJÖHOLM MÖTEN & KONFERENS, ÅKERSBERGA
08-540 267 00
www.skavsjoholm.se

Ölprovning/ bryggerivisning

NYNÄSHAMNS ÅNGBRYGGERI
08-520 212 13, 0737-19 07 09
www.angbryggeri.se

Övrigt

Apotek/system-ombud

ICA GRÄDDÖ SKÄRGÅRDSHANDEL
0176-400 12
RÖDLÖGABODEN, RÖDLÖGA
0176-870 60
www.rodlogaboden.se
SPILLERSBODA LANTHANDEL
0176-22 10 01
facebook.com/spillersboda
lanthandel
SVARTSÖ LANTHANDEL, SVARTSÖ
08-542 473 25
www.svartsolanthandel.se

Arbetskläder

4WORK, NORRTÄLJE
www.4work.se

Arkitekt

KREAPLAN ARKITEKTKONTOR, STOCKHOLM
070-638 39 28
www.kreaplan.se

Bank

ROSLAGENS SPARBANK, NORRTÄLJE
0176-770 00
www.roslagenssparbank.se

Bergsprängning

NJ MARK, NORRTÄLJE
070-602 32 42

Bondgård

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgardtrosa.se
facebook.com/bergsgardtrosa
SAMSTORPS GÅRD, RÅDMANSÖ
0708-87 13 67, 070-879 69 69
www.samstorp.se

Brunnsborrning

SKÅNSJÖ FRAKT, NÄMDÖ
070-750 90 90
www.skansjofrakt.se

Bryggeri

NYNÄSHAMNS ÅNGBRYGGERI
08-520 212 13
www.nyab.se

Bygg/byggtjänster

BLIDÖ BYGG & SJÖTRANSPORTER
070-932 97 95
tommy.bygg@telia.com
FROMS BYGG, NORRTÄLJE
070-770 03 08
GRÄDDÖ BYGG & SNICKERI, RÅDMANSÖ
070-723 41 20
www.graddobygg.se
MAGNUS FALK ENTR, ÖSTHAMMAR
0173-500 25
www.falkentreprenad.com
MATSSON & THOLÉN, NORRTÄLJE
0176-282 590
www.mtbygger.se
NIKLAS GUSAVSSON BYGG, YXLAN
0768-81 61 77
www.ngbygg.se
NORRTÄLJE SNICKERI
0709-480 326
PA BYGG & INREDNING, ÖSTHAMMAR
073-023 57 64
www.pabygginredning.se
SKADESERVICE, ÖSTHAMMAR
010-15 56 100
www.skadeservice.se
SÄLLSTRÖM BYGG, BERGSHAMRA
0708-26 13 34
www.sallstrombygg.se
TOTTE GRÖNWALL SNICKERI, FURUSUND
0709-40 82 38

Bränneri

NORRTELJE BRENNERI, LOHÄRAD
0176-22 71 30
www.norrteljebrenneri.se

Båtförsäljning/ Båttillbehör

ÄLMSTA ALUMINIUMBÅTAR AB
– VÄDDÖ BÅTCENTER AB
0176-503 44
kontakt@vaddobatcenter.se
www.vaddobatcenter.se
Vard 10-17, lör 10-14

Båtbyggeri

ERIKSSONS BYGGERI &
BÅTBYGGARSKOLA, INGMARSÖ,
0733-52 20 04
www.trabatar.net

Båtmotorer

Försäljning & Service –
Johnson, Evinrude E-tec G2,
Tohatsu, Honda m fl
ÄLMSTA ALUMINIUMBÅTAR AB
– VÄDDÖ BÅTCENTER AB
0176-503 44
kontakt@vaddobatcenter.se
www.vaddobatcenter.se
Vard 10-17, lör 10-14

Båttillbehör

GRÄDDÖ MARINA, RÅDMANSÖ
0176-409 00
www.graddomarina.se

Båtservice

Vinterförvaring o service,
båtar o utombordare,
bottenfärger o tillbehör.
ÄLMSTA ALUMINIUMBÅTAR AB
– VÄDDÖ BÅTCENTER AB
0176-503 44
kontakt@vaddobatcenter.se
www.vaddobatcenter.se
Vard 10-17, lör 10-14

Bärgning/Bogsering

SKÄRGÅRDSTJÄNSTER, YXLAN
070-537 90 19
www.skargardstjanst.eu

Catering

SIR PERCYS CATERING, SIMPNÄS
0176-525 12, 070-175 91 88
www.sirpercycatering.se
SYSTRARNA BRÅDHE'S, NÄVEKVARN
070-611 11 03
www.systrarnabradhe.com

Däck

SVENNES DÄCK, HÄLLNÄS
0294-220 37
GUMMICENTRALEN, NORRTÄLJE
0176-103 71
www.gummicentralen.org

Ekokött

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgard.se
facebook.com/bergsgardtrosa

Elbilar

EPTON CLUBCAR, VALLENTUNA
08-10 82 83, info@epton.se
clubcar.se

Elservice/installation

GRÄDDÖ ELINSTALLATIONER
0709-556 636, www.graddoel.se

Entreprenad

GRÄSKÖ ARKIPELAGSERVICE
0708-45 58 63
arkipelagservice@telia.com

Festlokal/bygdegård

BERGS GÅRD, TROSA
0156-42 00 20
www.bergsgardtrosa.se
facebook.com/bergsgardtrosa
RÅDMANSÖ BYGDEGÅRD,
GRÄDDÖ
0709-701 901
www.radmansobygdegard.se
NORRTELJE BRENNERI, LOHÄRAD
0176-22 71 30
www.norrteljebrenneri.se

Frisör

GRÄDDÖSALONGEN
0176-401 41
ingela.wickman@hotmail.com

Färg/Golv

NORDSJÖ IDE & DESIGN,
ÖSTHAMMAR
0173-212 35, 070-787 87 68
www.roslagensgolv.se

Färjerederi

ECKERÖ LINJEN
+358 18 28 000
www.eckerolinjen.ax

Ginprovning

NORRTELJE BRENNERI, LOHÄRAD
0176-22 71 30
www.norrteljebrenneri.se

Grill/kiosk

LJUSTERÖFÄRJANS
KROG & GRILLKIOSK
08-542 422 31
www.facebook.com
/ljusterofarjanskrog&grill

Grus/jord

REDERIAB SKÄRGÅRDSGRUS,
GÄLLNÖBY
www.skargardsgrus.se
070-571 95 80
WESTERBERGS GRUS, DJURÖ
070-349 22 04
www.nordanvind.se

Hyreslägenheter

ROSLAGSBOSTÄDER
www.roslagsbostader.se

Inredare/Stylist

INDOOR STYLING & DESIGN,
NORRTÄLJE
0708-118 656

Inredning/Hantverk

KULANS BOD & GALLERI, BLIDÖ
070-517 12 53
www.kulan.org
LENA LINDERHOLM, KASTELLET-
VAXHOLM
www.linderholm.se
LILLA PARADISET, TROSA
0156-137 53
www.lillaparadiset.com
SJÖPRICKEN KERAMIKVERKSTAD,
LANDSORT
08-520 341 05, 073-231 90 01
www.landsort.com

Industrihydraulik

ÖSTHAMMARS INDUSTRIHYDRAULIK
www.industrihydraulik.se

Kakel/badrum

ÅKERLUNDS GRUND &
BETONGFÖRÄDLING
070-795 48 51

Kamin/spis

ELDABUTIKEN, NORRTÄLJE
0176-142 00
www.soderlindsvedspisar.se
SKORSTENSMÄSTAREN,
SALTSJÖ-BOO
0727-102 207, 08-10 22 00
www.lagaskorsten.se

VILL DU OCKSÅ SYNAS HÄR?
För 600 kr per år är
platsen din. Boka till:
josefin@magasinskargard.se

Markiser/persienner/

JANSSONS MARKISER, NORRTÄLJE
0176-177 95
www.janssonsmarkiser.com

Måleri

TREVIS MÅLERI, RÅDMANSÖ
070-403 31 03
www.trevismaleri.se

Nationalpark

GOTSKA SANDÖN
www.gotskasandon.se

Naturområden/ förvaltare

SKÄRGÅRDSSTIFTELSEN
08-123 124 00 VX
www.skargardsstiftelsen.se

Naturresept

NATURUM STENDÖRREN,
TROSA/NYKÖPING
0155-26 31 80
www.naturumstendorren.se

Plastproduktion

WETA PLAST, INGMARSÖ
08-542 460 30
www.wetaplust.se

Postombud

SVARTSÖ LANTHANDEL, SVARTSÖ
08-542 473 25
www.svartsolanhandel.se

Sjötransporter/frakt

GRÄSKÖ ARKIPELAGSERVICE, BLIDÖ
0708-45 58 63
SKÅNSJÖ FRAKT, NÄMDÖ
070-750 90 90
www.skansjofrakt.se
SKÄRGÅRDSTJÄNSTER, YXLAN
070-537 90 19
www.skargardstjanst.eu
WESTERBERGS GRUS/NORDAN-
VIND, DJURÖ
070-349 22 04
www.nordanvind.se

Skräddarsydda paket

SÖDERARM – FYREN I ÅLANDS HAV
0176-432 12
www.soderarm.com
UTÖ VÅRDSHUS
08-504 203 00
www.utovardshus.se

Smycken

CLAUDIA P
www.claudiap.se
EDBLAD
www.edblad.com
GULDSMEDERNA, NORRTÄLJE
0176-156 56
www.guldsmederna.se

Städservice

SKÄRGÅRDENS STÅD &
ALLSERVICE, DALARÖ
070-433 03 47
www.skargardensstad.se

Såg/snickeri

BOLIST BERGSHAMRA SÅG
0176-26 02 10
www.bolistbergshamra.se
NORRTÄLJE SNICKERI AB
0709-480 326
norrtaeljesnickeri@live.se
BOLIST REFSNÄS SÅG GRÄDDÖ
0176-402 65,
www.bolistradmanso.se

Taxi/buss

FRÖTUNA TAXI & BUSS, RÅDMANSÖ
0176-26 90 65
www.frotunataxiobuss.se

Trädgård

TAKSOPEN, www.taksopen.se

Utbildning/kurser

ERIKSSONS BYGGERI
& BÅTBYGGARSKOLA, INGMARSÖ
08-542 461 36
KUSTEN.SE -
MARINA UTBILDNINGAR
070-828 87 85
www.kustens.se
VÄDDÖ FOLKHÖGSKOLA
0176-528 00
www.vaddo.fhsk.se

Zumbadans

MOVE CATARINA, RÅDMANSÖ
www.movecatarina.se

Ägg

ROSLAGSÄGG, ÖSTHAMMAR
0173-133 69
www.roslagsagg.se

Svenska Fyrsällskapet

*Svenska Fyrsällskapet, en ideell förening,
vill vårda och bevara Sveriges fyrrar,
sjömärken och fyrhistoria.*

*Ditt stöd behövs så att Sveriges fyrrar
får en lysande framtid!*

Bli medlem i Svenska Fyrsällskapet! www.fyr.org

Hjälp oss att rädda dig.

Ge ett bidrag eller bli medlem på
www.ssrs.se eller ring 077-579 00 90

SJÖRÄDDNINGSSÄLLSKAPET

90 SVENSK
KONTO INSAMLINGS
KONTROLL

Naturskyddsföreningen

Gratulera med en gåva till naturen

Beställ ditt gåvobevis på
naturskyddsforeningen.se/hyllningsgava

God Jul och Gott Nytt år!

ROSLAGS-ÄGG

**SVENNES
DÄCKSERVICE**

MÅN-FRE 07.00-17.30 LÖR 09.00-13.00
Hållnäs Tel.0294-220 37

Presenter &
Handgjorda Betongfigurer

betongtorpet.

www.betongtorpet.se

ALLT FÖR BÅTEN

MERCURY **VOLVO PENTA**

GRÄDDÖ MARINA

www.graddomarina.se

God Jul & Gott Nytt År!
önskar

Roslagens eget...

NORRTELJE BRENNERI

www.norrteljebrenneri.se

JANSSONS MARKISER AB

Allt i solskydd

0176 - 177 95

Esplanaden 14, Norrtälje
info@janssonsmarkiser.com

Byggvaror av rätta virket

Vi levererar till Er med bil eller egen båt i mellanskärgården

BOLIST
BERGSHAMRA

0176-26 02 10 • www.bergshamrasag.se

Service och försäljning

MERCURY TOHATSU SUZUKI

BERGSHAMRA VARV

www.bergshamraravv.se

4WORK

YRKESKLÄDER

JÄRFÄLLA NORRTÄLJE SOLLENTUNA SÄTRA

www.4work.se

Froms Bygg

ANDERS: **070-770 03 08**
fromsbygg@gmail.com

**MATTSSON & THOLEN
BYGGER AB**

0176 - 28 25 90
www.mtbygger.se Följ oss på

GRÄDDÖ

ELINSTALLATIONER AB

0709-556 636
www.graddoel.se

Välkommen **GRÄDDÖ SALONGEN AB**

Ingela Wickman
Boka tid (i mån av tid drop in)
0176-401 41
ingela.wickman@hotmail.com
Mitt emot ICA i Gräddö

**GRÄSKÖ
ARKIPELAG
SERVICE**

ENTREPRENAD I SKÄRGÅRDEN
0708 - 455 863

**GRÄDDÖ BYGG
& SNICKERI AB**

TOTALENTREPRENÖR

Mattias Anders
070-723 41 20 070-723 41 21

www.graddobygg.se

Hotell
KLOCKARGÅRDEN
Evans mitt i Övergården!

Hotell - Bröllop - Konferens - Butik
Öppet året runt
0173-300 65
www.klockargarden.nu

NORRTÄLJE SNICKERI AB

Platsbygger kök, bokhyllor,
bardiskar, garderober...

0709-480 326
norrtaljesnickeri@live.se

*God jul
& Gott
Nytt år**

KARLSVIKEN
www.karlsviken.se

Ditt fullservicevarv i Roslagen

Din båt - vårt intresse!

0730-29 39 49
skargardsvarvet.se

SKARGÅRDSVARVET
GRÄDDÖ

DIN BYGGHANDEL!

BOLIST
RÅDMANSÖ

RäfsnäsSåg AB

FRÖTUNA TAXI & BUSS AB
*Vi hör dig lungt
och säkert*

ABONNERING AV BUSSAR
Telefon 0176-26 90 65
www.frotunataxiobuss.se

God Jul och Gott Nytt år!

NJ-Mark

Bergsprängning
Entreprenad-
borrning för
värme, brunnar
& bryggor

070-602 32 42

Låt oss visa skärgården! Vi finns i den.

Reguljär direktbåt Sandhamn - Stavnäs
Båttaxi ≥ 190 p
Skärgårdsturer
Åretrunt-charter
Mat & Dryck

ROSLAGENS SJÖTRAFIK AB
"Tärnan" & "Gudungen" • 070-691 38 58
www.roslagenssjotrafik.se

Bröllop & Fest

RÅDMANSÖ BYGDEGÅRD
Gräddö • 0709-701 901
www.radmansobygdegard.se

SÄLLSTRÖMS
Snickeri & Bygg AB

0708-26 13 34
www.sallstrombygg.se

Totte Grönwall Snickeri
0709 408 238

Väddö Ved

"värmer bra"
All sorts ved!

070-340 32 29

Kulans unika trutar

www.kulanshus.se

ÅKERLUNDS GRUND &
BETONGFÖRÄDLING AB

070-795 48 51

**VI PRESSAR INTE
BARA SLANG, VI KAN
HYDRAULIK OCKSÅ!**

Butiksförsäljning. Gammelbygatan 18 i Östhammar.
parkerstore.com/se industrihydraulik.se

ParkerStore **INDUSTRI
HYDRAULIK AB**

God Jul och Gott Nytt år!

GÄLLER DET **Träbåtar?**
DÅ GÄLLER DET OCKSÅ OSS!

Nyhet! Båttvätt!

Båtbyggarskola
Fullständig varvsrörelse

ERIKSSONS BÅTBYGGERI
& BÅTBYGGARSKOLA AB
Box 15, 130 25 INGMARSÖ
0733-522004 trabatar.net

PA Bygg &
Inredning

073-023 57 64

www.pabygginredning.se

Skärgårdens Städ & Allservice AB

Trött på att städa?

Kontakta oss:
Info@skargardensstad.se
070-433 03 47
Skargardensa.se

BYGG&MÅLERI

0173 - 500 25, 070 - 640 68 78
www.falkentreprenad.com

NORDANVIND
leveranser i Stockholms
skärgård och Mälaren
sand • grus • jord

070-349 22 04

www.nordanvind.se

Välkommen att hyra
våra stugor året om

STOCKHOLM
Skärgårdsstugor

www.skargardsstugor.se 08-570 231 31

SKÄRGÅRDSGRUS

M/S Solskär

LEVERERAR GRUS/BADSAND
UTLÄGGES

08-570 331 95, 070-571 95 80

SANDS HOTELL
SANDHAMN

08-571 530 20

www.sandshotell.se

M/S Containa: 070-750 90 90

Brunnsbörning
Kran upp till 20 m

SKÅN SJÖ
FRAKT

Containrar &
Storsäckar
www.skansjofrakt.se

FÄRSNA ÄR MER ÄN TRAKTORER

Färsna Gärd Norrtälje
veterantraktorklubben.nu

Nordsjö Idé&Design

Roslagens Golv

Fabriksvägen 13, Östhammar
Tel: 0173-212 35
www.nordsjoideedesign.se

Transporterar allt från grus till hus.
Även entreprenadmaskinsarbeten.
08-570 331 95

GRUNDET

Vandrarhem,
konferens
och servering
på Rögrund

08-571 56 110 www.grundet.se

God jul & Gott nytt år!

59°N
18°E **SKÅVSJÖHOLM**
konferens & möten
08-540 267 00 • info@skavsjoholm.se

Sopa taket fritt från barr, löv
bullig mossa och snö!

Undvik att
ramla från
takets.

Ta hand om ditt tak
Vi har verktygen

TAKSOPEN.SE

Vad är en »uttergadd«?

Det skulle nog vara svårt idag att förstå vad Olof August Nordström på Rödlöga menade när han i början av 1900-talet sade ordet »sama«. I sommarnumret testade vi er läsare på hans gamla skärgårdsspråk. Det visade sig vara alldeles för svårt, vi fick tyvärr inte in ett enda rätt svar. Ursäkta, vi gör ett nytt försök med lite färre bilder denna gång. Vi vill ju väcka liv i orden så de inte faller i glömska.

Bakgrund: Fiskaren Olof August Nordström föddes på Rödlöga för 204 år sedan och när han var 92 år fick han besök av språkforskaren Hjalmar Lindroth. Han blev kvar en vecka på Rödlöga för att dokumentera Olof Augusts gamla skärgårdsspråk. Det finns nu bevarat hos dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala.

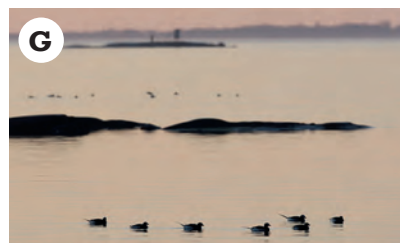
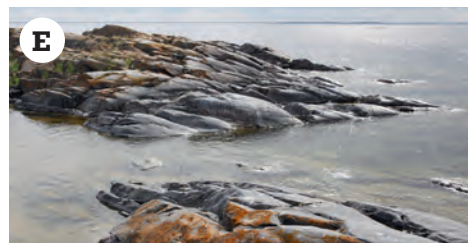
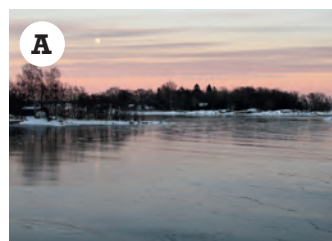
Tips: Författaren Sten Rinaldo ger ett fint porträtt av Olof August på Rödlöga i boken »Överraskningens öar« från 1974.

Para nu ihop bilderna med vad Olof August skulle ha sagt om han hade kunnat se bilderna för 113 år sedan. Listar du ut svaret finns chans att vinna guldpläterade nickelfria halsband och matchande örhängen från Csweden. Formade som en våg.

/TEXT O. FOTO: ROINE KARLSSON

1) rok 2) kuba 3) uva' 4) bragder 5) sama 6) uttergadd 7) lognen

Skicka in ditt svar till info@magasinskargard.se eller posta till Magasin Skärgård, Gräddö Varvsväg 12, 760 15 Gräddö. Skriv namn, adress, ålder, yrke och gärna intressen, så vi får lära känna dig lite mer. Stort TACK om du berättar var du hittade ditt magasin. Eller ger oss lite feedback. Tack på förhand och lycka till!

Rätt svar i sommarnumret var: A-7 Sjura (skata), B-4 Knyla (fruntimmer), C-11 Ötter (tång), D-5 Mybor (Möjabor), E-10 Väderås (moln som stiger upp över horisonten), F-9 Sätbod (ytterskärgårdsbod), G-2 Bötta (ha bröd i filmjolk), H-6 Njupa (nypon), I-12 Rödan (solens rodnad), J-1 Bette (sittbråda i båt), K-3 Gjusa (sillmås), L-8 Slafat (ett träfat urholkat i ett stycke, för proviant)

Årets julklapp?

Vi har plockat ihop några av fotograf Roine Karlssons alla vackra bilder och gjort en kalender för år 2023. Med en bild för varje månad och viktiga skärgårdsdatum utsatta. Format A4.

Skärgårdsåret
2023

Pris: 150 kr inkl porto.

Skicka in din beställning till info@magasinskargard.se.
Senast 12 december 2022.
Betaling via swish 0709-701 901.

magasinSKÄRGÅRD.
sinne/smak/sevårdheter